
केहर मान

ेपाल भाषाया बाखं सफू

भि
क्षु
ति

चन्द्रमान तामाकार

सफूया ह्ामा च्वमि

न्हापां :– ने. सं. १०९७ स्वांया: पुन्हि
पिकाक :– रवि प्रसाद श्रेष्ठ
द्यब: किपा :– उज्ज्वल कुन्दन ज्यापु
थाकू :– मदन प्रिन्टिङ्ग प्रेस
मू :– ३।५० (न्हय्‌मो जक)

मिफुति : केशरमान ताम्राकार

‘देछा’

मां व बायात

केशर

जुइतिनिगु म्हगस

छपाः किपा बर्तमानया

थौंया दुने – चन तताःजु

यगाना च्वंगु सिरपा

कुकुल्यां कू

पूमवंगु अभिलाषा

पौभाः थौंया इतिहासया

थ्वःगु सः

छत्वाःचा खँ

ताम्राकारया 'मिफुति' । यव्व धैथें सम्मेलनय् सिरपा त्याकादी धुंकूम्ह केशरमानया पुरस्कृत च्यापु बाखं पुचःया ख्वाःपाः खः 'मिफुति'। प्रत्येक धैथें बाखनय् मिफुति जाया च्वंगु दु । मिफुति बाखं पुचः सिर्फ बाखं जक मजुसे समाजया ख्वाःपाः खः । स्यस्यलाःपिं पात्रतय्त प्रतिनिधि याका तःगु 'मिफुति' बाखं सफूया प्रकाशक जुइ दयाः जि साप लय्ताः ।

बाखं साहित्यया ख्यलय् प्रकाशकया रूपय् दं वये फुगु ख्याः खँ मखु । छगू अहोभाग्य धायेमाः । थ्व फुक्क श्रेयला केशरमानजुया खः । वय्कलं थथे बाखं जितः प्रकाशन याके मब्यूगु जुसा न जि प्रकाशक जुइफै न वय्कःया बाखं पाठकतय्सं ब्वने फै । अझ्झ जिं धाये माःसे वः सु नं च्वमि सुलाः जुइ मज्यू । थःगु धारणा, जनताप्रति वयनेगु न्हूगु लँपुया पलाः च्वसु पाखें पितबिया च्वने हे माः । थ्वहे च्वमिया गुण खः, च्वमि-या उद्देश्य खः ।

ब्वचायेके त्ययेकाः, भूमिका व ख्वबः किपा च्वया दीपिं भाजु माणिक लाल श्रेष्ठ व भाजु उज्ज्वल कुण्डन ज्यापुया नापं मेगु माःगु सल्लाह बियादीपिं हनेबहःपिं व पासापिन्त लुमंकाः सुवाः बिइ लिपा लिपा नं थथे हे ग्वाहालि दइ ।

पिकाक

मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति – "मिफुति"

–माणिक लाल श्रेष्ठ

केशरमान ताम्राकारजुया च्यापु बाखं मुना तःगु संकलनया थ्व भूमिकाया नां हे जिं "मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति– मिफुति" धकाः छुनागु दु । ख नं थ्व संकलन नेपाल भाषा बाखं साहित्यया ख्यलय् मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति खः धकाः क्यनेत जक खः, पूवंक समालोचना यायेत मखु । नेपाल भाषाया पत्रपत्रिकाय् पिहां वये धुंकूगु व गुगुं सम्मेलनय् गोष्ठिइ थाय् थासय् न्यंके धुंकूगु जूसां केशरमानजुया अनेक बाखं मध्यय् च्यापु ल्ययाः तःगु संकलन ब्वनाः पाठकं केशरमानजु म्हसिइके फइथें जिं ताया, अझ अप्वः महत्वपूर्ण खँ ला थ्व बाखं संकलनया माध्यमं केशर मानजुं समाजया किपा व समाज – सम्बन्धी थःगु धारणा पाठकपिंत कने फइ । "छपाः किपा – बर्तमानया" "थौंया दुने–चन तताःजु" थें थौं जुया च्वंगु स्थितिया किपा क्यना तःगु बाखं "पूमवंगु अभिलाषा" थें थौंया स्थितिइ थःगु अभिलाषा पूवंके मखना च्वंपिं मनूतय् दुःख कष्ट, तर छन्हु थ्वज्वःगु अभिलाषा पूवनी तिनि, धौसं थौं कय्च्याना च्वंगु आपालं म्हगस म्हगस जक जुया च्वनी मखु, साकार जुइ तिनि धयागु झलक क्यनीगु बाखं "जुइ तिनिगु म्हगस" थौं हे नं कन्हय्या निर्माण यायेगु छुं लँ कनीगु "थ्वःगु सः" थें ज्वःगु बाखंत मुनाः च्यापु जक बाखंया चिकिचा धंगु सफूचाय् हे केशरमानजु समाज व जीवन सम्बन्धी थःगु धारणा क्यनेत सफल जुया दीगु दु । ख नं बाखं साहित्यं जीवन व समाज सम्बन्धय् लेखकया धारणा क्यना हे च्वनी धयागु जिं ताया ।

खं जा बाखं साहित्यं जुया च्वंगु छुं खं स्पष्ट क्यनी, तर उकी थ:गु राय, बा निर्णय बिइ मजिउ धाइपिं बाखं– च्वमिपिं नं दु । तर केशरमानजु उगु समूहया लेखक मखु । समाजया घःचाः चाःहिला हे च्वनी, न्ह्याःज्याना हे च्वनी, ऐतिहासिक क्रमकथं न्ह्याःज्याना वनीगु थ्व वःचाःया गतियात तच्चवयेकेगु ज्ञीगु ज्या खः, बाखंया माध्यमं थ्व ज्या अर्थात परिबर्तनया घःचाःया गति तच्चवयेकेगु ज्याय् छुं भति योगदान जि नं बिइत स्वये धाइपिं बाखं च्वमिपिनि समूह दुने केशरमानजु लाः ।

तर बिचारधारा हे जक बाखंया प्राण मखु, बिचारधारा हे जक बांलायेव गाः धायेगु जूसा निगू प्यंगू क्रान्तिकारी नारा तप्यंक बिइवं हे बांलाःगु बाखं जुइ माःगु खः । बाखं साहित्यया छगू कला दु, तस्सकं क्वातुगु कला । अझ नेपाल भाषा साहित्यय् ला बाखं कनेगु परम्परा तस्सकं तस्सकं हे ताहाकः, अथेसां थौंकन्हय् पश्चिमी साहित्यय् 'शर्त स्टोरी' धयागु नामं अमेरिकाय् जन्म जूगु कहानी बा 'न्हू बाखं' धाइगु जीवन-सम्बन्धी बाखंया परम्परा धाःसा ज्ञीगु भाषाय् ता मदुनि । सलंसः, अझः द्व.छि दं मयाक न्ह्यावंनिसें बाखं न्यने व कनेगु परम्परा दुगु, अले प्यसः न्यासः दँ न्ह्यः हे अरब साहित्यया बाखं अनुदित यानाः न्यने कने याये धुंकूगु नेपाल भाषा साहित्यय् बाखं कनेगु कला गाक्कं च्वन्ह्याःगु दु । अथेसां ज्ञीगु पुलां बाखं कि त धात्थें हे जूगु घटनाया बर्णन यइपुक्क कनेगु, कि त अर्तिया उद्देश्यं कनेगु बाखं बा न्ह्याइपुकेत कनेगु जुइ हे मफइगु काल्पनिक संसारया परितय् देशया खँया बर्णन दइ । अमेरिकी महादेशं पिदंगु "न्हू बाखं" नांया साहित्य–बिधाकथं च्वयेबलय् ज्ञीसं बाखंया बिषय समाज व मनूया जीवन ज्वनेमाः, अथेसां ज्ञीगु तस्सकं बिकास जुइ धुंकूगु बाखं न्यने कनेया ढङ्ग व न्ह्याइपुक्क कनेगु कला छ्यलाः न्हू–बाखं च्वयेगु आपालं प्रभावकारी जुइ । केशरमान ताम्राकारया बाखनय् थ्व गुण दु ।

केशरमानजुया बाखं कनीगु छगू बिशेषता जि खना, कि त छगू जक घटना क्यनाः उगु घटनाया माध्यमं जीवनया छगू किपा क्यनेगु, कि त

बाखनय् आपाः घटना दुसा जीवनया छगू पक्ष जक थिया तइगु । उपन्यास, नाटक आदि जीवन-सम्बन्धी साहित्य व न्हू-बाखं पाःगु हे थुकी खः । न्हू-बाखं नं उपन्यास, नाटक थें जीवन-साहित्य खः, तर थुकी जीवनया छकू कुचा जक दइ । अर्थात छगू घटनां जीवनया बिभिन्न पक्ष क्यनेगु वा यक्व घटना तयाः जीवनया छगू जक पक्ष क्यनेगु । ख जा छम्ह सिर्जनात्मक लेखकयात थथे हे यायेमाः, थथे हे जुइमाः धाये मजिउ, अयेसां प्रचलन थये । न्हू बाखंया थ्व चलन, थ्व प्रथा केशरमानजुं बांलाक काःगु खने दु ।

केशरमानजुया थ्व संकलनय् दुथ्याःगु बाखं ब्वनेबलय् वय्कलं थः च्वनागु समाज, समुदाय व समूहया थौं कया च्वनागु अनुभव, वया च्वंगु समस्या, जुया च्वंगु घाः प्रतिनिधित्व याना च्वंगु खने दु, अले उगु अनुभव, समस्या व घाः प्रति थःगु प्रतिक्रिया बिया च्वंगु दु । गुगु समूहया किपा वय्कलं बाखनय् ब्वया दिल, थः उकिया दुने च्वनाः च्वयेगु वय्कःया चलन । साहित्य धयागु न्हि छ्यायेत बिइगु मनोरञ्जन मखु, समाजय् वयत्पयेकाः मछिका च्वने माःपि मनूतय् हित स्वयाः उकियाः पं लिनाः च्वयेगु प्रवाह वय्कःया बाखनय् पिदने धुंकूगु व बुलुहुं बिकसित जुया वना च्वंगु खने दु । बरु थःत यःगु छुं छता आदर्श कयाः च्वयेबलय् आदर्शया भावनाय् न्ह्याना वनाः थम्हं हे क्यना च्वनागु वास्तबिकतायात छुं भति त्वःफिकेगु प्रवृति व बाखं-च्वमिपिनि दथुइ "लोकाचार" थें जुइ धुंकूगु (अर्थात आवाःसिनं छ्यलाः भ्याथः जुइ धुंकूगु) 'टेक्नीक्' गनं गनं ल्यं दुगु धारणा वय्कःया बाखं ब्वनेबलय् क्षीत लाः ।

थौं कन्हय् प्रगतिवादया नामं जनताया आकांक्षाया पं लियेमाः धकाः बिचारधाराय् जक अप्वः ध्यान बियाः पात्र सकसितं लेखकया थःगु सिद्धान्त नुवाकेगु ज्या याइपिं लेखकपिं नं खने दु, थथे यायेबलय् पात्र फुक्क लेखकया कर्तामरि थें जुइ, छुं सजीबता दइ मखु । जनताया पं लिनाः च्वया तःगु साहित्यय् थथे त्रुटि दये यः धाइपिं आलोचकतय्त लिलः थें केशर मानजुया बाखनय् जन-पक्षीय बिचारधाराया नापं उलि हे ग्यसुलावक

पात्र-चित्रण खने दु । "थौंया दुने चन तताःजु" बाखंया चन तताःजु नेपाल भाषा साहित्यय् दकले सजीव पात्रमध्ये छम्ह धाये त्वः । केशरमानजुया बाखंया फुक्क पात्रत उलि हे मग्यंसां चन तताःजुया सिर्जना यानाः केशर मानजु' थःत छम्ह पात्र चित्रणया निपुण लेखक धकाः सिद्ध याना दीगु खः ।

मेगु खँ सजीव पात्र–चित्रणलिसे हे स्वापू दुगु मेगु छता खँ दु । थ्याखं बाखं आदी जीवन साहित्य प्रभावकारी जुइक उकिया पात्रत धाथें हे ला–हि दुंपि मनू थें च्वंक सजीव जुइकेत च्वमियाके थः पात्रया नुगलय् थ्यंक दुहां वनाः अमिसं छु मति तया च्वन, अमि नुगलय् छु दु थुइके फुगु शक्ति अर्थात "सहानुभूति" दयेमाः । थम्हं सिर्जना यानापिं पात्रतय् मन थुइके फुगु थ्व शक्ति छ्चलाः हे बाखं, थ्याखं व उपन्यासया लेखक-पिंसं धाथेंया मनू थें च्वंपिं प्रात्र श्रृष्टि याइ । फुक्क मखुसां आपालं पात्रत सिर्जना याइबलय् केशरमानजुयाके थ्व गुण खने दु ।

केशरमानजुया बाखनय् छगू उज्ज्वल पक्ष जि खना व खः – थौं न्ह्याक्व हे खिउँसां कन्हय् ऋःऋः धाइ तिनि धयागु उज्ज्वल बिश्वास लेखकयाके दु । प्रगतिवादया नामं थौं जुया च्वंगु मभि मनिया बिरोध जक यानां धाथें स्वस्थ्य साहित्य जुइ मखु, धात्थें हे जन पक्षीय धायेगु अर्थ जनताया न्ह्योनेया लँय् बांलाक मत (प्रकाश) वयनेगु खः । नैराश्य प्रचार याइपिंसं जनतायात भिंको मखु, थःगु प्रयत्न त्वःता बिउ धकाः आग्रह यानाः स्यंकेगु जक ज्या याइ । केशरमानजुया बाखनय् व्हीसं थौंया मभि मनिया बिरोध, अथेसां व्हीगु बांलाःगु परम्पराय् गौरव, अले कन्हय्या आस्था, उज्ज्वल कन्हय् हये फुपिं अर्थात 'थ्वःगु सः' पिकयाः न्ह्याज्याइपिं धकाः जनताय् आस्था खने दु, वय्कःया वाखनय् दकले क्वातुगु पक्ष हे थ्व खः । 'मिफुति' बाखं संकलनया प्रकाशन नेपाल भाषा साहित्यया ख्यलय् मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति पिदंगु खः ।

○

'जुइतिनिगु म्हगस'

लक्ष्मी याकःचा भुतुली। भुतुली लिक्कसंच्वंगु पिराय् च्वनाः दन्दन् च्यानाच्वंगु सिँइ त्वालां स्वयाच्वन। जा दाःगु मखुनि। अजं व अथे हे। थुखे छकः मिखा ब्वल। थलबल छ्यातां छ्यातां। चाकःछि च्वनाः वैत हे स्वयाच्वन। स्वस्वं वं पिरा त्वःतल। थलबल छिंछिथाय् स्वचाकल। हानं ध्याक्वय्च्वंगु तुफि कयाः भुतूलिसे बँ पुनाः छखे द्वँ चिंकल। तुफि नं वहे धूलिसे त्वाय् चिंकाःलि हानं भुतुली पिरायतु पयतू वन। मि बांलाक मच्याःगुलि सिँ छकः छिंछिकथं मिलेयात। मि च्याःगु स्वयाः क्याःपाखे वन। द्यः खिउँसे च्वने धुंकल। अज नं वया म्ह्यायपिं थ्यंगु मखुनि। थबेती थबेती तक। थुई तकं थः मस्त लिमथ्यंनिगुलिं वं ह्म क्यातुसे च्वंकल। छु याये छु याये जुल। वं लुमंकल – " ह्मगःह्मीग ह्मापां हे थ्यनीगु तर थौं आतलें मथ्यंनि। गन जक वनी गन जक। सुथय् वंबलय् धया नं छ्वयागु खः, लिबाक तक च्वनेमते ह्मापां वा धकाः। डर हे मदये धुंकल इमिके। मिसा मस्त थबाय्तकं पिने धैगु दुला! मिजंत थें का! धन्दा छपति दुगु मखु। न्ह्याबलें प्याखं प्याखं! उखुनु व

तकमा छगू कया हसां निसें म्वालका, बँय् हे तुति मरुथें । म्ह्याम्हेस्यां म्ह्यागु धाःसां लौ ! ळं म्वाःल धकाः व्छया तयां इपिला, छु धाये । तता केहें निम्हं ! थथे याना तल धायेवं स्यना मवनिला का । द्वाहां वयेवं छकःला ब्वः बीइ हे माली । ” रत्नदेबीया छेँपाखे स्वयाः बिचाः याना च्वंम्ह लक्ष्मी केँय् चि तये त्वःमंथें च्वनाः क्ष्याः त्वःताः भुतूपाखे वल । केँय् चि तलला मतःला वं धाये मफुत । धवतं बांलाक मबूनिगु बूबः छगः कयाः नया स्वत । चि थलय् कयाः केँय् चि तल । जा अक्ष्क्ष नं मदाःनि । लक्ष्मीयात छखें दिक्क नं चाया वल । जा थुइ तकं मंमदया वल । म्ह्याय्पिन्त थुकूसां ज्यूगु खः । तर म्ह्याय्पिं ताले लाःगु मखु छेँया ज्याय् । अले यःसां मयःसां वंहे याये माल । खय्तला लक्ष्मी छेँया ज्याय् पूवं । म्ह्यागु याये सः । मसः मस्यु धकाः वं आतलें छसः तःगु मदुनि । अक्ष्क्ष सुवाः धाःसां छु पाइमखु । दयेके नं गज्यागु सः, गज्याःगु साः । थःछेँ वनकिला भुतूया ज्या वैगु हे ल्हाती लः ल्हाये धुंकी । म्हाः धाये गथे, न्ह्याः धाये गय् । याना हे च्वनी । छखें ला सःरयू जुइ नं मज्यू थें च्वना वः । न्ह्यागु थःगु कपालय् लाके हइ, छु याये !

जा दाल । केँ बुत । तरकारी दयेकल । लक्ष्मीं मि स्याये धुंकल । अक्ष्क्ष नं म्ह्याय्पिं थ्यंगु मखुनि । लक्ष्मी क्ष्याःपाखे हे वन । वलला वलला घैथें ककु ताहाः यानाः लँपाखे मिखा ब्वाकाच्वन । मवः । वं वया म्ह्याय्पिनिगु किपालु तकं मखं । लिबाये धुंकल । जा छाय् ख्वाउँके, याकःचियासां नया च्वनेला धैगु नं बिचाः वल । हानं गय् याकःचिया नये, सुम्क हे जुल । क्वथाय् वन । वसः लथ्यात । पँ पँ च्विन । वसः

पँ चिनाच्वंम्ह लक्ष्मीया न्हाय्पनय् खापा सः तायेदत । दनाः क्याल‍ं स्वल । खः म्ह्याय्‌पिं वःगु । छम्ह दुहां वये धुंकल, मेम्ह पिने हे तिनि । बल्लं लक्ष्मीं आनन्दया सासः ल्हात । अय्‌नं छकःला ब्वःबी धैगु मत्ती तल । निम्हं थाहां वल । निम्हं न्यासिचाः । लय् लय्‌ताः । इमिगु ख्वालय् ब्यनाच्वंगु न्हिलायात खिउंकेगु मत्ती लक्ष्मीयाके मवल । छुं धायेगु मत्ती मतल । दतं फतं वहे निम्ह म्ह्याय् । वैगु जीवन हे ईपिं निम्ह । इमिगु न्हिला हे वैगु न्हिला । अय्‌नं लक्ष्मीं ख्वाः चकंकाः न्ह्यसः तल " छाय्... थपाय्‌च्वः लिबाक ? "

मांम्हेसिया न्ह्यसःयात केहेंम्ह अनितां लिसः बिल– " खः मां ततांला धाःगु खः, न्हापां थ्यंकेमाः धकाः । व्छया हे महः श्याम दाइनं, नासःपुजा खुनु नं याकनं वनेगुला, भ्वय् नये मानि धकाः व्छया हे महः । "

अनिताया खँ न्यनाः लक्ष्मीं तताह्म्सित छकः स्वल । ह्याउँसे च्वंगु सिह्लः, ववखा । स्व स्वं मांह्म्स्यां न्यन–

" गबले वयनेगु जुल ?"

" कह्ले मां " केहेंह्म्स्यां लिसः बिल । तताह्म सुम्क, नमवाः ।

" अय्‌सा कन्हे छिंपिं न्हापां वनीपिं जुइका मखुला ? " केहेंम्हेस्यां लिसः मब्यूगु खनाः ताताम्हेस्यां केहेंह्मपाखे स्वयाः लिसः बिल

" धाला सुथं निसें हे वा धाःगु, अय्‌नं भचा लिबाक हे वनेगु । "

" कासा जानि नये नु, लिबात "

" मखु मां जिमिला अनहे नया वये धुन। "

मस्तय् खँ न्यना: " जा ल्यनीगु जुलका " धाधां मांह्म तलय् वन। म्ह्यार्यपिं निम्हं मांम्हेसिया खँ न्यना: वं वैत वं वैत स्वयाच्वन। जा नये धका: वंह्म मांम्हेसिया जा नथे मय: थें जुल। अयनं मनसे गय् च्वनेगु, छपेसां नये माली धैगु विचा: याना: जा तात। निग:चा जा हे ववछ्वये मफुत बच्छिला अथें जुल। यहे मयल। ल: पासा कालं नं नये मफुत। जा ल्यं दनिगु देमा क:सी तल। ववहांवल। म्ह्यार्यपिं निम्हं थ: थ: प्याखंया खँ ल्हाना च्वन। लिबाय् हे धुंकल। मांह्म " का जिला च्वन " धाधां लासा पत्ती लित। मस्त अऋ हे च्वंगु मखु, खँ ल्हायेगुली हे।

सुथ जुल। न्हापां जा थुइगुली मांह्म। मस्त जक वने मा:गुमखु थ: नं वनेमा:गु। छखेंला वैत ज्या या: तकं वने मयये धुंकल व प्रेसय्। तर मय: धयां छु याये वने हे मा:। वया थ: म्ह्याय्पिन्त ब्वलंके मानी। मस्तय्त छह्म मनू याना बी मानि। बौ जुइ मा:ह्म मां व। कर्म बी मा:ह्म मां। समाजय् धस्वाका बी मा:ह्म मां अले वने मखुत धयां छु याये। उखुनु छक:ला वं वने हे मखुत धका: नं बिचा: या:गु ख:। तर त:धिक:ह्म साहुया ख्वालं वं छुं धाये मफुत। धात्थें त:धिक:ह्म साहु भिं। प्रेसय् ज्या याइपिन्त ल्हातय् कायेफु। छह्म धका: ज्या याइपिं तं मचा:। तर वया किजा...! स्वये हे...! धिवा नं याकनं बिइगु मखु। गबलें छु धाइ, गबलें छु धाइ। मेपिन्थाय् जुलं दुइ गते जुलकि धिबा बी। अन गबलें पाँच गते न्ह्य: धिबा ल्हातय् मला:। थ:गु हे धिबा बी मा:थें। सितिकं बी मा:गु थें। आखिर न्हापा बिउसां बिइहे मा:, लिपा बिउसां

बी हे माः । छाय् हाय्का तैंतयुगु धैंगु का । इमि ख्याः, जिमि नी । हाले ज्यूगु मखु छसः । गाक्क लिसः बी धुंकी । उकें सुनानं छसः तये मछाः । याः याःथे याका च्वंगु दु । उखुनु नं का व चिधिकःम्ह साहुं लक्ष्मीयात धाये ज्यूगु धाःगुला का ! "याकःचिया कमाइनं गथे यानाः स्वम्ह स्वम्हसिया जीवन चलेयाना ? छिमि म्ह्याय्पिन्त नं थन हे ज्या याके हःसां ज्यूनि । मफते आखः ब्वंका च्वन छं, मेपिन्थाय् वनीपिन्त" धकाः । वैंगु खँ न्यनाः लक्ष्मीयात छकःला छु याये छु याये जुल । म्हुतुइ दंक खँ मुंकल वं "थः म्ह्याय्पिन्त ततःधंगु ब्वनेकुथी ब्वंकाः मेपिन्त स्यंकेगु उपदेश बीम्ह साहु धन्य !" धाये माःसे वयाः नं वं पिकाये मफुत । अथें हे छुं नमवासे लिहां तुं वल । छाय्कि व च्यः अले मेम्ह साहु ।

जाजि बुकाः स्वम्हेस्यां जा नये सिधयेकल । म्ह्याय्पिं वने मानि धकाः मांम्हेसित पास् छपाः बियाः "खंला मां, मवये मते । न्हापां थ्यंकः वा थाय् मदै" धकाः हेका हिका वन । मांम्ह नं तालं तिलं ग्वयाः बाइण्डीङ्ग यायेत छेँय् हया तःगु सफू छप्पं ज्वनाः थःगु ज्याकुथि प्रेसय् वन । मेपिंला थ्यंहे मथ्यंनि । वहे कम्पोजिटर उत्तमचा जक । अफिस नं मचायेकूनि । साहु मथ्यंनि । निम्हं थः थःगु ज्या पत्ती लित । लक्ष्मी याकःचा भों बाइण्डीङ्ग यायेथाय् वन । धात्थें बाइण्डीङ्ग यायेथाय् मेपिं सुं मिस्त मदु याकःचा वहे जक । दु छम्ह मचा । व नं न्ह्याबलें मफु । गबलें छु जुइ, गबलें छु जुइ । म्हंफुसा च्वं च्वं स्याक ज्या याइ । अले छकलं हे मफयेकी । म्हं मफु धकाः अय् थाकुक ज्या याये मते धकाः

छसः नैपि साहुत मखु । फुसां या मफुसां या । ज्या भचा मयाःसा कन्हे निसें म्वाःल धाये धुंकी । अथे जुयाः व मचा न्ह्याबलें ल्वगि । न्ह्याबलें पाउँ ख्वाः ! गंसि ! हाकुसे च्वंगु लं । स्व स्वं हे करुणा चाइपुसे च्वं । चायां छु याये लक्ष्मी नं वहे ध्यांयाम्ह । ज्या यानाच्वंम्ह लक्ष्मीया मनय् खँ ल्हाः । व्हं याकःचा । मत्ती खँ चाःहिकाः ज्या सिधयेका च्वन । ई बिना च्वन । घरि थःगु हे पहलं चाःहिला च्वन, वैत पास बिया थकूगु नं ल्वःमंके धुंकल । द्यः खिउँसे हे च्वनीन । अय्नं थौं सिधयेके माःगु ज्या सिमधःनि । ज्या नं भचा जकला । उलिमछि उलिमछि । रासका रास द्वंचिने हइ । लथ्या, पँच्युँ । दिपाः धैगु दैगु तकं मखु । ज्या सिध्इ थें मच्वनाः साहु वयाः लक्ष्मीयात धाल "अं लक्ष्मी, थौं थ्व फुक्क सिधयेका थकि ओभर टाइम च्वने माःसां ।" साहुया सः न्यनाः लक्ष्मीं व्हसङ्ग लुमंकल, न्हाचः पास बिया थकूगु, मवये मते धकाः अपाय्च्वं हाला थकूगु । हानं थौं हे सिधयेके माः धकाः थ्वःगु साहुया सः ! वैत छु याये छु याये जुल । मखु मखु स्वः वने हे माली । थः म्ह्याय्‌पिनिगु प्याखं ! जिला जिमि म्ह्याय्‌पिनिगु प्याखंया पौरख याये माःम्ह । बांलाः, बांमलाः छसीकथं धाये माःम्ह । वने हे माली, मवंसे जी मखु । मवन धाःसा इमिगु मत्ती मेगु खं थाय् काइ । तर ज्या ... ? थौं बिइ माःगु मखु, छाय् थपाय्च्वं । बरु कन्हे सुथ न्हापां वयाः सिधयेका बीका । हानं ओभर टाइम धकाः गबलेसं मच्वनानि । गबलेसं धा नं मधाः । हानं बहनी । साहुयात न्ह्याथे धयाःसां वनेमाली बिचाः यानाः भ्वं भिं छखे चिइकल । माःमाःगु थासय् तये यंकल । परसि मिले यात । क्वहां वल ।

साहुया अफिसय् मछि पहः कयाः लक्ष्मी दुहां वन । न्हाचःतिनि ओभर टाइम च्वँ धकाः धया थकाम्ह परसि मिलेयाना वःगु खनाः साहु अजू चाल । गबलें थःगु बचन त्वःमफिकूम्ह लक्ष्मी खनाः साहुं छुं धाये मफुत । भचा तक त्वालां स्वया च्वन । साहुया पहः खनाः लक्ष्मी ग्यात । च्वँ हे च्वने माः धकाः कर याःसा छु याये धैथें जुल । लक्ष्मीं ग्याः पहलं नवात—

"जि थौं च्वने मखुत, वना हे व्छये । बरु कन्हे न्हापां वयाः याः वये ।" लक्ष्मीया खँ न्यनाः साहुं ख्वाः भचा गरखेसे तल । नवात— "सिधयेके माःगु ज्या । अथें त्वःता वनेगुसां हुँ छं स्वयाः । जिला छन्त न्हाचः धाये धुन ।" थुलि धयाः फाइल पल्टे यायेगु पतिइ लित । लक्ष्मीयात मिखां तकं मब्वल । ख्वाः खिउँया वःगु स्पष्टं सीदत । लक्ष्मीं सिइकल साहु तंचाल धकाः । वैत थ्व याये व याये मन्त । वने, च्वने । थ्व धाये व धाये मफुत । जू जूगु जुइ धैगु मत्ती तयाः अफिसं पिहां वल । वनेगु हे क्वःछित । लिबाःथें च्वने धुंकल । पलाः ततः पलाः यानाः न्ह्यानाच्वन । पलाःया लिसे वया नुगः भारा भारा सं । "कन्हे निसें ज्या याः वये म्वाःल धाःसा गन ज्या याः वनेगु ? ज्या मलुल कि प्वाः गय् चू लाकेगु ?" वैगु मिखाय् उखुनु भीमदाइयात वये म्वाःल धकाः धाःगु खँ प्याखं जुयाः दं वल । "धात्थें जितः नं कन्हे अथे हे धाःसा । गन वनेगु ! मखु मखु कन्हेला न्हापां वनाः माने याःवने माली ।" छखेंला वं ल्हाः दत्तले ज्या छाय् चूमलाइ धैथें बिचाः नं यात । अय्नं छु याये ।

व थासय् थ्यन । तर वया म्ह्याय्पिं मदु । न्हाचः निसें वैगु

प्रतीक्षाय् लुखाय् च्वनाः पिया च्वंह्म वया तःधिकःह्म म्ह्याय् आय्बुयाः वेंहे मखुत धैगु बिचाः यानाः नकतिनि दुहांवन । म्ह्याय्‌पिं मखनेवं वैत गथे गथे थें ताल । अय्‌नं पास् क्यनाः दुहांवन । दुने नं क्वचाः क्वच । खालि थाय् धैगु गनं मदुथें च्वने धुंकल । अय्‌नं ज्या ऊवः न्ह्याः मवंनि । छगू थाय् ल्यया: लक्ष्मी फ्येतुल । पासा सुं दुगु मखु । याकःचा, ह्मस्यूपिं तकं मदु । म्हाइपुसे च्वनावल । भचा जायेवं दबूया धकिं च्याल । उद्‌घोषकया सः थ्वत । प्याखं पाः पाः चाःहिला च्वन । वयां ल्यू वैगु वयां ल्यू वैगु । तर वया म्ह्याय्‌पिनिगु पाः वहे मवः । लक्ष्मी थः म्हचाय्‌पिनिगु प्याखं स्वये आयेबू । गबले दबुली दं वं धै थें । धकिं तिना हल । लक्ष्मी थः मस्त छाय् मवल धैथें मत्ती खं वायेका च्वन । तर याकनं हे सः थ्वत दबुलि –

'छगू प्याखं, थौंया प्याखं, वहे प्याखं थौंया जीवन नाप स्वापू दुगु प्याखं । प्रत्येक जनताया प्याखं ... ।' छसीकथं प्याखंमोतय्‌गु नां कया हल । नां कया हःलिसे लक्ष्मीं म्ह्याय्‌पं थीका च्वन । लक्ष्मीं थः म्हचाय्‌पिनिगु नां ताल । व लय्‌ताल । दबू छकुतिं लापाया सलं थ्वया च्वन ।

दबू चाल । खिउँसे च्वं । सब्बूचा । निह्म मस्त हिहि लनाः ख्वया च्वन । ख्वया च्वंपिं मस्तय् ख्वाः बांलाक सी मदुनि । मतया जः छसीकथं बिया हः लिसे ख्वाः खनेदत । पाय्‌च तिका तःगु लं । निह्मं नये मखं ख्वाः, निह्मं लक्ष्मीया म्हचाय् । करूणा चायापुसे च्वंक भ्वाइले-नया सः बिया हयाच्वन । स्वयाच्वंपिं सकसियां नुगः थुं दिउ । गबाय्-

तकला लक्ष्मीं म्ह्याय्‌पिन्त म्हसीके तकं मफु। थः मस्तय्‌ ख्वाः खसौलि व थारा न्हुल । प्याखं धात्थें थःगु हे जीवन खःला धैथें वं ताल। दबूया दृष्य स्वस्वं लक्ष्मीं थःगु पुलांगु बाखं लुमंकल।

'व हे ई, सब्बूचा । नये मखनाः, नये पित्यानाः ख्वया च्वंपि निम्ह मस्त। अबुम्ह दुहां मवःनि । नयेगु छुं मदु । भाःतम्हेस्यां छुं ज्वना वैला धकाः आसं पिया च्वंम्ह लक्ष्ली। बैंसं ल्यासे धाःसां अवस्थां बुरि ख्वाः क्यने धुंकुह्म लक्ष्मी थः निम्ह मस्त घय्‌पुनाः हःपा बियाच्वन " बाः वैन, बा वैन" धाधां। तर वःगु मखु । मस्त नये पित्या-त धकाः हाला ह्याच्वन । बल्लं वौम्ह दुहां वल । वःम्हेसिके फुति मदु। स्वात्यां। याग्ला प्याग्ला वं । लक्ष्मी व मस्तसें त्वालां स्वया च्वन। आस मदये धुंकल इमिके। अय्‌नं स्वयाहे च्वन तिनि । थःत स्वया च्वंपि कलाः व मस्त स्व स्वं वं त छु याये छु याये जुल। छकः मत छप्वाः जक च्यानाच्वंगु थःगु क्वथायात च्वं निसें क्वथ्यंक स्वल । छकः क्रुके जुल। हरन्त सलं नवात—

'छु" मनयानिला ?"

लिसः सून्य। मस्त वाताहां वाताहां स्वयाच्वन। वैत अन च्वने यहे मयल। लाजक लाःसा, जि जक जिउसा थः थह्म होम याये मासे वल बैत। तर छु याये व याकःचा मखु । सुयां भाःत, सुयां अबु। थः यत्थे जुइ ज्यूह्म मखु व । वं मस्तय्‌त ख्वाः स्वयाः थःगु ख्वाः च्याकल। छकलं न नि मवासे छुं लूगु दत धैथें चाह्मय्‌ पिब्वात। वं थः सीसां कलाः व मस्त म्वाके माः धैगु मत्ती तल। पिहां वंह्म, मस्यु गन वन थें। लिहां वहे

मवः। चच्छि अथें बितय् जुल। प्वाः सुकू गंकाः द्यंपि द्यनं।

सुथ जुल। मयःसां दने हे माल। दन। तर दने न्ह्यो हे छेँय् पुलिस व मनूतय्‌गु ताँति कसे जुइ धु'कल खनी।।" सुचुका तःगु छेँय् हे दइ" धाधां पुलिसत घारा घूरु याना: थाहां वल। छु दइ छेँय्, मात्र... ज्या लगे मजूगु जक। मस्त पुलिसत खनेवं चिल्लाय् चिल्लाय् दना: ख्वल। मांह्मसित घय् घय् पू वन। मस्त, मांम्ह सकसितं यंकल लुयाः। छेँय् तालं ग्वया थकल। परिवारं जेलय्। अबुह्मला न्हापां थ्यने धु'कल खनी। खु' खः व तर प्रमाणित यायेत धनप्वः वैंके मदु। वंला थःगु निम्ति मखु मचा व कलाःया लागी खुया हःगु धनप्वः कबुल ल्हाकाः छम्हेसित बिया थके धु'कल खनी। गनं वैंके दइ धकाः। वैगु छेँय् छु दै। अज्ज छेँ वयेगु ई तकं मदु! सास्ति यात जिक्व खँ पिकायेत निह्मेसितं। अय् याये थय् याये धकाः ख्यात। छु' मस्यूह्म लक्ष्मीं छु सिइ। आखीरे दाःगु सहयाये मफयाः सत्यता प्वंके माली थें ख्वना: भाःतह्म गःपतय् चिनाः सिना वन। सत्य वाये मफुत। यानां मजियाः लक्ष्मीयात त्वःता हल। लक्ष्मी बिधवा जुल। व दुने भाःत तंका वये माल। वैगु म्हुतुयात तालं ग्वयेका बिल। थः मस्तय् सरंक्षक लक्ष्मी जुइमाल। जन्म व कर्म निर्गुलि वं बीमाल। वं धिवा नं काये मखन वया भाःतं तया थकूगु। थःह्मेस्यां ज्या याना: प्वाः थना बी माल। इमित ब्वलंके माल।... ...।' बाखं लुमंका च्वंह्म लक्ष्मी स्वकुमितय्‌गु सलं छ्याल ब्याल जुल। वयागु मिखा दबुली जुत। वं न्ह्याचःयागु बल्चा मखन दबुली। बरु ख्वया च्वंपिं मस्तय् पलसाय्

निपा ह्लाःतिसं हि किकाः इतिइति ह्लिला च्वन, वं वैत वं वैत स्वयाः । इमिगु ह्लिलाया ल्यू दबुलि सः थ्वत ' खः मस्त छिम्सं खःगु यात । छिमि अबुया म्ह्याय् जुयाः म्वात ।' न्यनाः लक्ष्मी छकः मुसुक्क ह्लिल । थांकि तिना हल अय्नं मस्तय् सः थ्वयाच्वन तिनि । वहे ह्लिला सः ।

छपाः किपा – वर्तमानया

स्वये हे कुतुं वैथें च्वंगु कःसी च्वनाः केशरी भारा सिलाच्वंगु आः मखुत । कःसिनं अपायुसकं तकूगु मखु । चिकं अप्पां सिया तःगु अयनं भुलिइ भुलिइ ह्वः दये धुंकल । स्वये आः हे कुतुं वैला थें च्वं । केशरीयात जःलाखःलां स्वक्वः प्यक्वः धाये धुंकल 'कसीः च्वनाः भारा सिले मते धकाः । धयां छु याये मेगु दुगु मखु । वहे छकू कःसी ! थःगु नुगलय् दरिद्रता न्ह्यथनाः स्वंगः भारा सिला च्वंगु अञ्छ सिधःगु मखुनि । व थःगु हे धुनय् ।

'यःमा... यःमा...' धकाः वया च्याद ँ दुह्म काय् हाला वःगु सलं व थारा न्हुल । छाय् छाय् धैथें जुल । मचा तलय् थ्यने धुंकल । मांह्म खनेवं क्रं न्यासि चाल । मचाया म्हुतुं पिज्वल 'यमा मरि ! यमा... मरि.. !!' काय्या हर्षं जाःगु सलं केशरीयात दिक्क याना बिल । छकलं केशरीया ख्वाः खिउँसे च्वन । मनय् धौ बजि वाल । मरि... मरि, गय्याना : काय्या इच्छायात पूवंका बी थें जुल । वैत छुयाये छुयाये जुल । ख नं खः बुइकाः अपायधिकः याये धुंकल । च्याद ँ दये धुंकल,

बांलाक छकः धकाः मरि नके फुगु मखुनि । छकः काय्‌यात स्वल । ह्लाचःयागु हर्ष मदु वया ख्वालय्‌ । केशरीं काय्‌म्हेसिगु खँ बांलाक थु हे मथूनि । छुं धायेत बःह्म काय्‌ह्म, आसं द्याःगु ख्वाः ज्यानाः आस कया हे च्वन तिनि ।

'केशरी मय्‌जु ... केशरी मय्‌जु' कुने पाखें सः थाहांवल । केशरीं कःसि छ्यं क्वछुनाः स्वल । निखें खःमुलिसं ततःतागु मरि क्वबुयाः दना च्वंह्म ज्यापु । ज्यापु मरि बिइत दना च्वन । मरि खनेवं केशरीया मनय्‌ अन्तरद्वन्द जुल । 'मरि बिइहःगु ! उखुनु अष्ट मले नापलाःबलय्‌ मैंया चिगु ब्यबाः नं थुगुसी हे याये त्यना धाःगु । अनं हे वःगु जुइमाः । मेथासं वैगुला गनं नं मदु । बिइ त्यःपिं मेपिं दुगु नं मखु । केशरीयात थ्व याये व याये धाये मफुत । मरि गय्‌यानाः कायेगु ? मरि काल धायेवं क्वसः नं ततागु हे तयेमाली भ्वय्‌ जक जूसाला वने धायेका । क्वसः गय्‌ यानाः तयेगु ? हानं ...,भ्वय्‌ जक वनेत नं तिसा मदु, न लं हे । काये मज्यू, लित हे बिया व्छ्ये माली । मत्ती खं वायेकाः केशरी काय्‌यात न्ह्याः न्ह्याः तयाः क्वहां वल । खापा चायेकल । खापा चायेके न्ह्याः हे ज्यापुं मरि न्ह्याज्याना च्वने धुंकल । केशरीयात मरि काये... मकाये, छुयाये छुयाये जुल । ह्लाचः बिचाः याःगु खँ वं पिकाये मफुत । वैत इज्जतं पाकां सुया बिल । काये... मकाये ! हानं बाता जक मखु, छ्ता हे । उकेसं पछिता ! मरि नं गपाय्‌ जक तागु । केशरीं काय्‌यात छकः स्वल । ख्वालय्‌ ह्लिला भय्‌ब्यू । गज्याःगु इच्छा ! केशरीं मरि काहे काल । मरि बिइहः ह्म ज्यापुं केशरीया पहः खनाः अजू चायाः त्यन –

'मयजुया ह्म मफु लाकि ?'

केशरीं लिसः ह्निलाः जक बिल । ज्याःपु खमू क्वबुयाः लिहां वन । मरि ज्वना च्वं ह्म केशरीया ह्लाः खाः । वैत कँथं तिया च्वने धु कल च्वास च्वास क्वसः... क्वसः धाधां । मचां गबलय् मांम मरि बिइ अले न्ह्याबलें थःत जिस्के यानाः मरि नयाच्वनिह्म रामसाहुया काय्या न्ह्यःने वनाः नः वने धैथें बिचाः तर मांह्म...! मरि ज्वनाः केशरी थाहां वल । ल्यू ल्यू मचा नं । तले थ्यनेवं केशरीं मरि स्वस्वं मत्ती खं ह्लाकल 'थौं सिकं कन्हेया ब्याः । थौं सिकं कह्लय्, कह्लय् सिकें कंस । गुलि जक तःजि याये मासे वः खनी । धिबा दुपिनि ला छु । तर जि । हानं मरि गपाय्ता । स्व...!' मचा मरि स्वस्वं ई चुलु चुलु वंका च्वन । मरि कुंति कुंति न्याना च्वन । केशरी मचा पहः स्व स्वं थः थह्म तुं ह्निला च्वन । सिथय् यागु मरि छकुचा त्वथुलाः मचायात बिल । मरि ह्लाती लायेवं मचा ह्निलाः कुलेलम । मानो थः हे त्यात अले प्रतिद्वन्द्वि बुत । काय्या पहः खनाः केशरीं छकः ऋसुकाः तल । मरि अथें इष्टिबाकसया द्यःने तयाः लासाय् फ्यतुल । लासा खँ खं वैत गरखेसे च्वना वल । प्यथाय् न्याथाय् परका तःगु । परका तःसां इज्जतला स्वाना च्वंगु दनि व लासाय् । थःगु परिस्थिति लुमं लुमं वं नुगः काइइयां निकल । वया मिखाय् वनेधुं कूगु घटनात प्याखं जुयाः वल ।

नीदँ ह्लापा भौमचा थ्व छेँया केशरी । तःमि परिवाया छें ! मिजं आखः सः, भि, बांलाः धकाः मां बौ लय् लय्ताः । दाजु नं लय्ताः उत्तालं केहें भि थाय् लात धकाः । तर मिजं भिनां छुयाये । माजु, बाःजु, दाजुभत

व पीभत उथेंयापिं ! छह्म थे छह्म ! छपति हे जि पाखे मदु । जि खनकिला घेँ घेँ धाइगु । आखिर द्वंकागु छु दु ? जिं ला छुं यानाथें मच्वं । मस्यु इमि मत्ती छु दु । अक्ष खःगुं मखुगुं खँ न्ह्यथनाः माजुं बेश्या तकं धाल । अय्नं सह याना च्वना । सहः यायेगु सहश्र गुण भाःपिना तर गुलि सहयात उलि हे क्वं क्वत्यला हया च्वन । तःधिकःह्म म्ह्याय् बुलं स्वतकं मस्वः । माःसा याइ धकाः तामासा स्वया च्वन । बौम्हेसित धाःसा सहः निं याना च्वं धकाः धाइ । थःथम्हंतुं स्टोभ च्याकाः जा थुया नयेमाः । म्ह्याय् बुयाः निदँ दुबलय् ब्यागलं च्वन । जि ला थःथम्हंतुं अजू चाः । जितः हे याउंसे च्वन । दुसा नल मदुसा मनल । माजु ब्वाःजुया घुंकि ला न्यने म्वाःल ।

छन्हु बौह्म अड्डां खते जुयाः मरसय् वन । जिगु कर्म ... । वनाः ग्वःन्हु मदवं मन्त धैगु सूचं वल । चिधिकःह्म काय् प्वाथय् दु । छु याये छु याये । वनेमते धकाः गनागु नं खः, छु याये मानय् मजू । न कालं साल न... ! ख्वाः तकं स्वये मखं । म्ह्याय्यात गज्याःगु यः, अयनं सी त्यंबले ख्वाः तकं चूमलाः अन हे काज क्रिया यात हँ । जिं थःत तुं दोष बिया च्वना । सुनां तकं हःपाः बिउवःगु मखु । दाजु छकः वल । मां बौ ला ह्लापा हे प्यला मपाक मन्त । आःतकं दुगु जूसा !

'यता ...! यता छु याना च्वनागु ?'

म्ह्याय् कल्पनाया सलं केशरी थारा न्हुल । वैत सःतूगु धैथें च्वनाः 'हं' धकाः लिसः बिल । मांम्हेसिया पहः खनाः कल्पना छकलं ग्यात । न्ह्यःनेसं तया तःगु लाखामरि खनेवं इहिपा लुमंकल । ल्यासे जुइ धुंकल

अय्नं पासा मलूनि । थःगु खँ थःके तुं सुचुकाः हानं न्ह्यसः तल–

'मां, ह्मसुख मदुलाकि ? । मरि गनं बिइ हःगु ?

'जिमि पाजुया म्ह्याय् बिया छ्वइगुया मरिका' थुलि धयाः ख्याः पाखे मिखा ब्वयाः हानं नवात 'द्यः नं खिउँसे च्वने धु कल, जा नि थू हुँ । जाकि दुला स्व । कपाः स्याना च्वन दःला मयल छिमित जक थु' । तलय् वने त्यंह्म म्ह्याय्या ह्माती पाछै खनेवं हानं केशरीं नवात–

'आम पाछै गन कया हयागु' ?

'अं... निनाचा पिन्थाय् वयबय् ! मिनाचां बिया हःगु ।' ग्या ग्यां धाल ।

मिनाचिया नां न्यने मात्रं केशरीं तं पिकाल । अय्नं वाक्कुछिनाः सम्फे यायेथें म्ह्याय्म्हेसित धाल 'स्व मैं, जि छन्त ग्वःकः धायेगु मिनाचा पिन्थाय् वने मते धकाः । जि छन्त खःगु लँ क्यना च्वनागु खः ।' मांम्हेसिया खँ ध्वामथुयाः कल्पनां न्यन, चिसल ' मखु मां ' छाय् मिनाचापिन्थाय् वने मते धयागु । मिनां व्हीत छु स्यंकूगु दु । बरु गबलें छु, गबलें छु बिया हया च्वन । बरु आवंनिसें वने मते धाःसा वने मखु ।' थुलि धयाः कल्पना थहां वन । वया मनय् धौ बजि वाः । थः मांया खँ न्यनाः वं थुइकल वने मते धाःगुया रहस्य । मिनाचिया दाजु दुर्गुलि । मखु मिनाचिया दाजु भि, बांलाः, गज्याःगु मतिना याः जितः । जिपि निह्म छह्म हे जुइतिनि । मतिना पाप हुँ ! अय्सां छु जिमि मामं दः बांलाक बिया छ्वये फैगुला ? फैमखु ..., उकें मतिना गथः यायेमाः । मेपिन्त स्यंकल धायेवं जितः स्यंकी मखु वं, गबलेसं । मत्ती खँ लुइकु लुइकुं

छपाः किपा–

जाकि सिलेगु मत्ती तल ।

कुने मांह्म थ:गु धुनय्– ल्यासेह्म म्ह्याय्, अले थ:गु आर्थिक अवस्था । म्ह्याय् स्यनी धका: व तसकं ग्या: । इज्जत खना: व चेत । मिनाचिया दाजु मभि धका: केशरीं ह्लापां निसें स्यू । उकें थ: म्ह्याय् इमिथाय् छ्वये मय:गु । तर कल्पना । बिचा: बिचालं न्ह्यः व:गु हे मचाल केशरीं ।

थौं धाधां, कह्ल्य् धाधां, थौं उखुनु मरि का:गु थासय् भ्वय् । क्वस: बिइमा:गु भ्वय् ! ब्वनापौ बिइके हये धुंकल, जोंछि वा धका: । गय् याना: क्वस: तयेगु, गय् याना: भ्वय् वनेगु । न तिसा, न वस: । थ:गु बाखं कँ कं द्य:या न्ह्य:ने च्वना: केशरीं ख्वबि हायेका च्वन । अय्नं द्यवं मिखा कंगु मखु । अनयास केशरीया मिखा लुंयाह्म थ:ह्म पुज्याना त:ह्म द्य:याके लात । वया मत्ती अने तनेगु खँ लुल । थौं कह्ल्य् द्य: मिइगु चलन! द्य: मिया: सेंठ जूपिं, बङ्गलाका बङ्गला दना च्वंपिं वया मिखाय् प्याखं ल्हू वल । नय्त मदुह्म मनू, थौं काजी जुया च्वंगु । वेंगु मनं धाल 'ख: ख: आ:बलय् थ्व द्य: ज्वना: मिउ हुँ, छंगु दु:ख दक्व फाला वनी ह्लापा यागु थासय् वये दै । म्ह्याय्या इहिपा बांलाक याये दै हानं वेंत छखें धाल– 'थ:म्हं पुज्याना त:ह्म द्य: मिया: त:मि जुइत स्वइह्म । धिकार छंगु बुद्धि ।' वादी प्रतिवादि घोर घमासानं ल्वात । आखिरय् वं द्य: मिइगु हे उजं यात । ह्ला: थरथर खाका: आसनय् च्वंह्म द्य:यात ज्वन । मनं मबिउ, अय्नं ..! द्य: तसकं त:धिक: मजूर्गुलि जनिखय् चिना: क्वस: न्याना वये धका: धया: पिहां वन । क्वस: न्या: वनेगु धायेबं कल्पना पक्क जुल । ह्निग: तले धिबा छ्ग: मदु थौं क्वस: न्या:वनेगु !

छपा: किपा–

शंका थाय् काल ।

केशरी लँय् थ्यन । वैत छुयाये छुयाये । द्यः गबलेंसं मी नंह्य मखु द्यः जनिखय् दु, तर गन मिइगु ? वं सिइगु नं गनं ! अऽ मिजं मखु, मिसा मखा । व द्यः ब्वया तःगु छगू क्यूरियो पसलय् दुहां वन । दुहांला वन, तर खँ पिज्वये मफु अथें ठिङ्ग दनाच्वन ग्याः चिकु पहलं । सुनानं मखं वैत । खंसा छु धाइ का ! अथें सुम्क त्वालां स्वया च्वंह्य केशरी याके पसलें न्यन 'छितः छु मालथें ?'

'अं·· ·· अं ! खँ पिज्वये मफु । केशरीया पहः स्वयाः खग्गुह्म पसलें हानं धाल छु मिइगु दुसा धैदिसं !' मिइगु धैगु खँ पसलें पिकायेवं केशरीं भचा सासः थकाल । वं थःके जँय् च्वंगु द्यः पिकायेत उसि उसि सन । बल्लं द्यः पिकाल । ह्मासुसे च्वंह्य द्यः खनेवं पसलें मिखा तग्वः यात । ज्या खँ जुल । तर ·· तर खँ पूवने मलाःनि निह्म मनूत गनं वःगनं, वया खतं ज्वन । केशरीयात नं ज्वन, नापं पसलेयात नं । निम्हेसितं यंकल पुलिसतय् ज्याकुथी । केशरीयात केरकार यात पुलांह्म द्यः ज्वना वःगुलिं । वंला थःगु सत्यता उल 'थ्व जिमिगु हे द्यः, नये मखन, क्वसः सबिसे मगात, अकें थ्व हे मियाः तरे याये धकाः ज्वना वैगु' । केशरीया खँ ईपिं गन पत्याःजू धकाः । खँ पिकायेत सास्ति यात । तर असत्य खँ गनं पिहां वै । खः मधाःतले कुना तयेगु उजं जुल । नापं द्यः सरकारया क्वसः जुल ।

क्वसः न्याना वये धकाः वंह्य मांह्य आतलें मवःगुलिं म्ह्याय्म्हेसिया धन्दा कया च्वन । ख नं खः लिबाये धुंकल । द्यः खिउँ लिसे नुगः भारा भारा मिना वल । बलला धकाः गुबलें ऋयाः पाखे

 छपाः किपा–

मिखा ब्वइ, गबलें द्यना च्वंह्म किजा पाखे । व सुम्क च्वंगु हे मखु। गबलें थुखे, गवलें उखे । अय्नं मांह्म मवः ।

मांह्म उखे काय् व म्ह्याय् लुमंकुं लुमंकुं नुगः मछिका च्वन । लुमं लिसे छुयाये छुयाये जुल । हः हः पना वल । वैत थः पाजुपिसं छुधाइ धैथें च्वन । मरि काः बलय् ह्लिलाः ह्लिलाः काल, क्वसः बिइमाः बलय् मवः मधाइला का ! थःगु इज्जत खँ खं हिमि चाल । छकः हि हि लन, ग्शिखां ख्वबि तिकि नन । म्ह्याय् छकः लुमंकल अले मिनाचिया दाजु । वया नुगः काइइया मिन । छकः मू हाल । द्यनेत स्वल, गनं द्यनेफइ । छखें ह्म स्याःगु मू पुले नं मछि पयतुइ नं मछि । बिचाः बिचालय् क्षुके जुया च्वन ।

द्यः नलं खने दत । अय्नं म्ह्याय्म्हेसिया न्ह्यः वःगु मखुनि । ख्वाः नं स्वये हे गरखेसे च्वं । सँ जिग्रिङ्ग, भाःत सिइह्म मिसा थें । किजा-म्हेस्यां तु तु न्यना च्वन 'मां गबले वइ तता ! धा धां । लिसः सिर्फ 'वइ वइ' जक । मवः । क्षयालय् च्वंह्म क्षयालय् तु । मजिल द्यः त्वइसे च्वने धुंकल धैगु मत्ती तयाः किजाह्मेसित अथें तयाः वसि बँ पुल । छेलि, मातं, च्वत, बैगः । द्यःकुथी बँ पुया च्वंह्म कल्पनाया मिखा द्यः मदुगु आसनय् लात । वं खः मखु धाये मफुत । त्वालां स्वयाच्वन । तुफि बँय् कुतुं वंगु वं मचाल । वैगु म्ह्यपुइ ह्लिगः वया मामं धाःगु खँग्वःत चाकःलि पां पां ह्लितल । धात्थें वया मामं यंकूगु खैला थें ! अथे याइ धैगु वं मताः । तर थ्व छु ? वं थ्व व हे धाये मफुत । सिर्फ त्वालां जक स्वया च्वन – द्यः मदुगु आसनय् ।

('ज्ञी' लय्पौया ल्याः १६४ स पिदंगु)

थौंया दुने-चन तता:जु

चा मपूनि । खिउँसे हे च्वंनि । नगुत सर्गतय् ज्वाला ज्वाला थिना च्वंगु दनि । तिमिला थ:गु हे पहलं घुसुहुं न्ह्याना च्वन । सकलें न्ह्यलय् मस्त । चन तता:जु नं न्ह्यलय् हे । न्हापां दनेमा: धका: ह्मिग: फ्रं न्हापां द्यःह्म आतलें मदंनि । प्यता: था:गु आ:मखुत । अय्नं व न्ह्यलय् तिनि । दनेगु भचा लिबातकिला मेपिं च्वने धुंकी । न्हापां हे दना वने मा:गु । ह्मिग: ह्मीग न्हापां दं चन तता:जु, न्ह्याबलें वहे थासय् ला: । छक: निक: लिबात कि जक ख: मेपिं च्वनिगु, नत्रसाला न्हचाबलें वहे । वैगु थ:गु निजि थाय् थें जुइ धुंकल । अय्नं वं छक: निक: लिबाइ बलय् मेपिं च्वनी बलय् थना मछ्व: । ख नं ख:, थना छ्वयेगु नं गय् । वैगु निजि क्वस: मखु । सकसिगु । न्ह्याम्ह च्वंसां ज्यूगु ल्वहं देग: । धात्थें हे मोडय् ला:गु देग: ख: । तरकारी बजा:या छगू मू बजा: !

दँ हे मदंनि, लिबाये धुंकल । छखेंला ल्ह्याइंपि भरीयात नं मव:-नि । न्ह्याबलें चन तता:जु यात थं वइपिं हे भरियात । ठेक्का थें हे याना त:पिं भरियात । सुथय् छें निसें ल्वहं देगलय् तक अले बहनी

देगलं निसे छे॑ तक । चन तता:जुं पसः तसां निसें हे ज्या याका त:पिं इपिं । चन तता:जु नाप सा:प हे मिलय् जू ।

भरियात व:गु सः तायेदत, गाडाया सः वल । सः व:सां चन तता:जुं न्ह्यलं चायेके मफु । न्हापा न्हापा जूसा गाडाया सः तायेवं चन तता:जु वाथा इथा दनाः खापा चायेकः वनीगु । तर थौं ... ? थ:पिनिगु सः वयेवं मत च्याका हइह्म चन तता:जुं मत च्याकूगु खने मदुगुलिं इपिं बिवस जुयाः खापा संकल । खापाया सः तायेवं न्ह्यलय् लाना च्वंह्म चन तता:जुं ख्सङ्ग न्ह्यलं चायेकल । मत च्याकल । म्ह्याय्म्हस्या नं न्ह्यलं मचा:नि । अले भा:तह्म, वय नं फस् फस् न्ह्यः व:नि । द्यं व:गु हे मचाः वं । न्ह्याबलें दुहां वइगु लिबाः । न्हापां दुहां व:गु धैगुला दहे मदु । गबलेंला बाचा बाचा थ्यं । अय्नं चन तता:जुं छसः मतः । थः भा:त जुयाः नं सेखे मयाः । हानं वं यायेगु नं गय् ! नबातकिला पाकां सुइ मायेक ब्वः बी धुंकी । अऊफ ब्वः जक बिइगुसाला म्वा:ल धाये, लाक्व थाक्व म्हुतु ह्लानाः दाः तकं वये धुंकी । अकें वं मं दयाः नं याये मफु । धाये मं दयाः नं धाये मफु । व सुम्क हे च्वने माली । भा:त दयाः नं कला:या अधिकारं तापाना च्वने मा:गु । गुलि जक सह याना च्वने मा:गु जिन्दगी चन तता:जुया । गन भा:तं कला:यात लही मालं कलातं भा:तयात लहिना च्वंगु । नकां जक मगा:, बहनी त्वनेत तकं धिबा बिया च्वने मा:ह्म चन तता:जु । उफ्... ! गुलि जक... ! त्वालां स्वया च्वंह्म चन तता:जु खापा चायेकेत कुंहा वया च्वंह्म चन तता:जुया मती खँ ह्लाः । "थौं गपाय्च्वं न्ह्यः व:गु । ह्लिगः ह्लीग जूसा ह्लापां हे न्ह्यलं चाइगु । छू छु ! हानं देगलय्

मेंपि च्वने धुंकूसा छु याये ! थौं शनिबार यक्व चुइगु दिं । अन च्वने मखन-किला बच्छि हे पाः जुइ । दँ धकाः हाले, गय् हाले !" कुने थ्यने धुंकूगु वं मचाः । खापा चायेकल, निप्पां चायेकल । ताउतक पिया च्वने माःगुलि भरियातसें म्हुतुयात तालं ग्वये मफुत । न हे वात ।

"गय्... तताःजु, थौंला लिबात नि !"

"अबायत पिया च्वने धुन..."

तर चन तताःजुं लिसः सिर्फ छचं जक संकाः बिल । भरियात दुहां वल । छसीकथं पचिना तःगु द्रक, बोरा, अले दालाय् तया तःगु आलु, प्याज, पालु, अथे हे लिकयाः गाडाय् तये यंकल । गाडा जाल, ल्ह्ययेगु दनि । छधुलिं ला चाइगुहे मखु । भरियातसें छधू तःवन । चन तताःजु तले थः म्ह्याय्यात थनेत वल । थ्वना हे च्वन तिनि म्ह्याय्ह्म, मचान्ह्यः हे मखा । अय्नं गन ताउतक थ्वने दु धकाः । सुथ जुइ मलावं हे दने माःगु कर्म ज्वना वःम्ह मचा । चन तताःजुया याकः म्ह्याय् । मेंपि दुगु मखु वहे जक । सुथ जुसां निसें च्वं च्वं स्यानाः ज्या याना च्वनी । सरकारी ज्या थें मखु, थःगु हे ज्या थें । धात्थेंला व बर्षं मचा हे तिनि । नकतिनि झिनिदँ वयंह्म ! अय्नं व ज्याय् मचा मखु । मांह्मं थें ज्या याये फु । मांह्म पसलय् च्वं वनी अले छेँया फुक्क ज्या वं कःधाना च्वनी, अऊ उलि जक मखु पसःया ज्याय् तकं ग्वहालि याइ । धात्थेंला चन तताःजुया छेँ याना च्वंपिं इपिं हे निह्म धाःसां छुं पाइ मखु ।

मचा मदनिगु खनाः फांगा च्वत्यंक साला काल । फांगा मदयेवं चिकुल थें, छकः कय् कुन । हानं न्ह्यलय् मस्त । मचायात स्वस्वं चन

थौंया दुने-

तताजु खवाः भचा गरखेसे तल । छखेंला थौं वंत नं पसलय् वने मंमदु । तर मंमदु धकाः अड्डाय् थें बिदा काये ज्यूगु मखु, वने हे माः । छु याये ! मचा मवंगु खनाः छखेंला थ्यना निं तये धैथें मत्ती वःगु वया । अय्नं ह्म गिलि गिलि यानाः थन । मचां मयः मयः मिखा कन । मचां मिखा कनेवं मांह्म ह्निलाः नवात " दँ, मैं दँ .., लिबात । छकु ला तये यंके धुंकल।" मचा मिखा गिलि गिलि यानाः लासां दन ।

" का... । जि वने । जा थुया च्वँ, अँ . , कें मदुसा न्या ह्नि" धयाः चन तताःजु कुहां वल । भरियातय्सं जायेका च्वने धुंकल । खापा तिनाः चन तताःजु भरियातय् ल्यू ल्यू पसलय् च्वनेत वन । ह्यः ला अऊफ्र नं त्वइसे मच्वंनि । ईपिं न्ह्याः वना च्वन ल्वहं देगलय् वनेत । देगः छें तसकं तापाः, न्ह्योने हे धाःसां छुं मपाः । ईपिं थ्यन । देगः जाया च्वने धुंकल । मेपिंसं थाय् कया तये धुंकल । भचा लिबात किला पाहे पाइगु । मेपिं च्वना च्वंगु खनेवं चन तताःजुं नुगः क्वतुंकल । ख्वाः खिउँसे च्वन । गाहाः पाइगु जुल वया । ह्निगः सिकें अप्पो चुइमाःगु थौं फ्रं बच्छि हे मचुइ थें वं ताल । छकःला व थः थह्मं हे दिक्क चाल । गज्याःगु न्ह्याः वःगु । दिक्क चायां लाःगु मखुत व । कि थना छ्वये माल, कि थः मेथाय् च्वं वने माल । थना छ्वये वंगु मनं मबिल । हाला च्वने गथे थें ताल । थःहे मेगु थाय् ल्ययाः च्वन । छसी कथं ब्वयाहल, गाडां लिकाकुं लिकाकुं । लिकाये सिधयेकल भरियातसें । भरियात थःगु ज्या सिधयेकाः वन । चन तताःजु नं मिलय् याये सिधय्काः ताथय् फेतुल । न्याः वःपिं नं सुं मदुनि । छह्म निह्म देके वना वःपिं जक लँय् जू खने दु । गुम्हं ह्यःया नां काकां वःपिं । गुह्मं बुरित थः थः छें खँ ल्हानाः वःपिं । गुम्हं कलाः

थौंया दुने–

भाःत चाहिला वःपि। अथे हे...! लँया बातावरण त्वालां स्वयां च्वंह्म चन तताःजुया मत्ती खँ ल्हात । खः, धात्थें वं भाःत नाप छकः धकाः लँय् न्हिलाः ख्याः याना वने मनं । न्ह्याबलें ल्वापु, ल्वापु । न्ह्यौं पुक खँ छकः धकाः ल्हाःगु मदु । खँ पिकाल किला तथ पिहां वये धुंकी । चन तताःगु पय्नं वये न्ह्यो गज्याःगु विचाः याना तःगु तर व बिचाः दक्व फसं ब्वाके यंके धुंकल । गन गन थ्यंक ! मचा छम्ह मदुतले खः, मचा इमि जीवन बांलाक हंगु धैगु । म्ह्याय् बुसां निसे कलह... कलह ! छकःला वं बिचाः नं याःगु खः, थनं त्वःता वने धकाः । तर वं गय् त्वःता वनी । मां अबुं यसें बिया हःम्ह मखु व । मां अबुयात ख्वयेका वःम्ह चन तताःजु । न्हापां मिजं साःप भिं धकाः वं बिचाः यानाः यः त्यः यात । ल्यासेया ई! बिलिबिलि जाया च्वंगु यौबन गन प्वंके गन प्वंके । व मिजं इमिथाय् गामय् वंगु । मिजं बांलाः, हिसि दु, तर थौं थय् जुइ धकाः वं छु स्यू । बैसला खः । मिखां छुं मखं । अऊ्फ शहर याम्ह । शहरय् जीवन ब्यतित यायेगु वं म्हगस खन । वैत थःगु जीवन लः ल्हायेगु प्रतिज्ञा यात । अले मां बौ तता केहें त्वःताः शहरय् वल । निह्मं छह्म जुल । तर छह्मला जुल । जीवन गुखे न्ह्याःवना च्वन धैगु वं मचाः । मिजं दुहां वैगु न्ह्याबलें लिबाः । गबलें गन गबलें गन । हानं दुहां वलकि वहे अय्लाः ह्वास्स नवये धुंकी । ग्वःकःला थ्वहे खँय् ल्वापु नं जुइ, दागा बुगु तकं जुइ । न्ह्याबलें जःलाखःलां मिलय् याना बीमाः । छखेंला त्वाः बाः यापिं इपिं खनाः सरफाये तकं धुंकल । तर इपिं...? चन तताःजुं भाःतयात बसय् तये मफुत । छकः निकःला वैत दिक्क नं चाया वै । ह्वाय्ं ह्वाय्ं ख्वइ । तर ख्वयाः सिर्फ ख्वबि बाः वंकेगु जक जुल ।

थौंया दुने–

मेगु छु मजू । छें बसजाः भचा भचा यायां छुइ तकं यंकल । ज्यां मदु। नये मासेंलि, छु याये । जु जुं छें बरः तकं लाकल । छें बरः लायेवं चन तताःजुं भचा मिखा कन । आःला जि हे मजिल धैगु बिचाः यानाः भाःतम्हेस्यां ज्या मयाःसां थःम्हं ज्या यायेगु कुतः यात । हानं ज्या यानां नं छुयाय् धैथें जुल । मिसा जात । अय्नं व हारे मचाः । ज्या याकेगु कुतः यात न्ह्यागुसां । तर चन तताःजुं आलु पालु पसः तयेगु हे भिं ताल । थःथाय् गामय् वया अबुं याना च्वंगु ज्या, छकः निकः चन तताःजु पसलय् नं च्वने नं । वं व हे ज्या ज्वन । भचा फुर्ति नं दुह्म चन तताःजुं गामाःतय्‌त ह्लातय् काल । थःगु धुंगुरी बरः तल । लाय् तल । गामाःत नं लयेताः चन तताःजु खनाः । मेपिसं सिकें न्हापां हे धिवा बिइगु याइ । अले लय्‌मताइ नं गन! चन तताःजु नं थौं सिकें कन्हे कन्हे सिकें कंस धैथें लय्‌ताः । थौं सिखः दयेकूसा कन्हे धुंगुरी दयेकेगु नं याना हल । बरः लाना च्वंगु छें पयाये धुंकल । चन तताःजु ह्लापा सिकें स्वये जिया वल । फुर्ति नं थाहां वल । मचै नं गनं, बिइ त्यंगु निभाः लुया वसेंलि । चन तताःजु लय्‌ताः । त्वाः बाःयापिं चन तताःजु खनाः अजूचाः । लय्‌ताःया नापं चन तताःजु दिक्क नं चाः । वं कमे याःगुया बच्छि भाःतयात बिया तयेमाः, बैगु लागी खल्ती जायेकेमाः । छम्हेस्यां मुंकी, मेह्मस्यां फुकी । निम्हेस्यां उलिहे मेहनत याःगु जूसा थौं इपिं छह्म मनू जुइ धुंकल जुइ । छु याये, वं थज्याःगु हे कर्म ज्वना वःगु खनी । छकः निकः चन तताःजु हीमी चाइ । वं ज्या याये मखुत धैगु नं बिचाः याइ । तर बिचाः बिचाः हे जक जुइ । वं याये हे माली थःगु निम्ति मखुसां थः म्ह्याय्‌या निम्ति । बिया छ्‌वये मानिह्म म्ह्याय्‌या निम्ति । अले त्वाः

थौंया दुने-

बा:या न्ह्योने न्हाय् तयेगु लागी ।

मत्ती खँ लुमंकु लुमंकुं छह्म निह्म गाहा:तय्त धा: धा:गु बिया च्वनी । बस ! ई न्ह्या: वना च्वन । लँय् स्कूलय् जूपि मस्त नं खनेदत । गुता: पुले धुंकल । तर चन तता:जुं ख्वा: तकं सिले खंगु मखुनि । पसलय् च्वनकि दने ज्यूगु मखु । कि पा: मेपिन्त बी मानि । पा: काइपिं सुं वुगु मखु । न्ह्याय्–वला छेँय् जा थुइ मा:ह्म । गय् सुथय् पसलय् च्वं वै । अले पसलय् च्वंह्म न्ह्याबलें नये पित्याका च्वने मालिगु । गबलें गबलें चन तता:जु न्ह्योनेसं च्वंगु पसलय् वना: च्या त्वनी । उखुनु पस: दना वंसां निसें च्या त्वनेगु नं मन्त । न्ह्याबलें छि छता: छिनिता: मजू तले द्यां लाना च्वने मालीगु । द्यां लायेगु वया बानी थें जुइ धुंकल ।

छेँया ज्या सिधयेका: म्ह्याय्ह्म पसलय् वल । म्ह्याय्ह्म खनेवं चन तता:जुं दने दैन धैगु मत्ती तल । अय्नं छक: न्ह्यस:यात–

" जा बुतला ? "

" बुत मां ! बरू जि कें न्या: मवंसे तरकारी कें खुना "

तरकारी कें धायेवं चन तता:जुं ख्वा: भचा गरखेसे तल । नमवा: । भचा सुम्क ! धात्थेंला चन तता:जुयात तरकारी कें धैगु यहे मय: । साक्क नय् मा:ह्म चन तता:जु । भचा जक जूसां साक्क हे नये धाइह्म । वं नयेगु थौं साइ मखुत धैगु बिचा: यात । अय्नं म्ह्याय्ह्मसिके न्यन " छं नये धुनला ? "

" धुन मां, बा: द्यना हे च्वन तिनि ।" धाधां मचा ताथय् फेतुल । मांह्म दना वल । दंह्म चन तता:जुयात इकु थें ताल । प्वा: मजा:नि । वैत कपा: स्या:थें नं जुल । छेँ वना: भचा द्यना: तिनि वये माली धैगु वं

थौंया दुने-

बिचाः यात । छें पाखे स्वयाः पलाः न्ह्याका च्वंह्म चन तताःजुया ह्म गरखेसे च्वं, याता प्याता वं । हरन्त थें । ख्वालंला चन तताःजु हरन्त धकाः सुनां नं धाइ मखु । ल्ह्वं ! प्वात्या प्वात्या । स्वये हे साहुनी पहः वः । सुनानं वैत आलु मिइह्म धाये फै मखु । बलं बलं चन तताःजु छों थ्यन । खापा चायेकाः थाहां वन । क्वथाय् छकः दुस्वल । भातःह्म अऊऋ हे च्वना च्वन तिनि । दंगु मखुनि । थबाय् थबाय् ती तकं । गुह्मं दनाः गुलि ज्या सिधयेके धुंकल तर व आःतकं अथें हे तिनि । धन्दा दुगु मखु । छु, मोजं कलाःया कमाइ नया च्वंगु दु । वैत म्ह्याय् लहीमाः, कलाः लहीमाः धैगु बिचाः तकं मवःला मस्यु । सायद वैके नुगः द्यो हे मदुला ! नत्रसाला व थथे जुइ हे मखुगु । खापा चायेकाः स्वया च्वंह्म चन तताःजु छु मत्ती वल थें मस्यु हानं खापा तिनाः थाहां वन । नये पित्याये धुंकल । आः तकं अन्न छगः लाःगु मखुनि । वं भाःतम्हेसित थः जा नये धुंकाः तिनि थने माली धैगु बिचाः यात । हानं थं वंसां जागय् जुया हइ । थं तकं वने मज्यू गज्याःगु । दना दिसँ धकाः सः छ्सः तये लाइ मखुनि जागय् जुया हये धुंकी । हानं थनाः नं ज्या खेले दुम्ह मखु । दन, नल, वन बस मेगु वैगु ज्या छु ? चन तताःजुं जा तात । जा ख्वाउँसे हे च्वने धुंकल । उकेसं क्वताना तये धुंकूगु थिंग्रीं । क्वाकेगु मं मदया वल । अथें जा छ्पायँ् काल, कें काल । थःथाय् दुगु आलु प्याजया कें । जा व्व स्व स्वां व दिक्क चाल । नये मनये तकं नं धाये मफुत । मनये धयां छु याये, प्वाः सुकू गनी । नये हे माल । आःयात म्वाःल हनिचायात ला छकू न्याका हये माली धैगु बिचाः यानाः जा नल । छ्पे निपे बलं बलं क्वछ्वत, मेगुला नये हे मयल । ल्यं दनिगु जाव्व कःसी तये यंकल । नुसिलाः कुहां

थौंया दुने–

वल । अऊऊ नं न्ह्यालं चा गु मखुनि । गुलि जक न्ह्यो गुलु । चच्छि चच्छि यः यः थे । गैतला चा ह्नि जुइगु अले ह्नि चा । आःला जिहे मजिल धँगु बिचाः यानाः चन तताःजु क्वथाय् दुहां वन । त्वालां खाताय् छकः स्वल । फांगां त्वपुयाः द्यना च्वन तिनि । म्ह्याय्‌ह्मस्यां थःपिं धंगु लासा छथाय् द्वचिना तल, ग्वारमुर यानाः । न्ह्याबलें लासा थनीह्म वया म्ह्याय् । स्वया च्वंह्म चन तताःजु भचा तक कोथाया वातावरण नाप त्वाय् चिना च्वन । छखेंला गैत 'अँ' धैथें नं जुल । अय्‌नं वं मन तये मफुत । न हे वात ।

"दना दिसँ, आतलें दना दी मत्यःनिला !"

लिसः सुन्य । थःगु न्ह्यसःया लिसः मवयेवं चन तताःजु अयें नं च्वन । मुर मुरे जुल छकःला चन तताःजु । हानं तंयात तुना छ्वत । "मखु जि ला गैत मनू दयेके माःह्म । जिगु अधिकार छाय् मदै गैत भिगु लँय् छ्वयेगुली । थथे याःयाःथें याका तल धायेवं जि गय् ज्वी, अले व गय् ज्वी ।" वं थथे अथे धाये मफुत । खाताया न्ह्याःनेसं वनाः हानं छसः तल "थबाय्‌ती जुइ धुंकल, छु ताल धैगु । दना दिसँ !" लिसः मवः । गज्याःगु जक अतेरी जुया च्वंगु । हायेका च्वंगु धायेला ! धात्थें थथे चन तताःजुयात हायेका च्वंगु धैगु गबलेसं मदु वया भाःतं ! सखे थनिं निसें हिला वनला ! थपाय्‌च्वं याकनं ! सु पत्याः तकं जुइकै मखु । ह्निगः तक स्व ..., गज्याःह्म । सय् फांगा हे साले माली धैगु मत्ती तयाः न्ह्याः वंह्म चन तताःजु न्ह्योने थ्येनेवं तक्क दित । हानं उखुनु थें प्यंका हःसा छु याये, न ल्वाना च्वनेगु । गथे प्यंका हइ स्वहे स्वये धैगु बिचाः यानाः ल्हाः न्ह्याकल । तीजक फांगा सालाकाल । सुल ल ·· ! च्वं निसें उला वल । छ्यं, ख्वाः, ह्म ! फांगा साला च्वंम्ह चन तताःजुया

थौंया दुने–

ख्वा:या रूप तुरुन्त हे हिल । ख्वाः खिउँसे च्वन । थः भा:तयात स्वया च्वंम्ह चन तता:जुया तुति पयार ... र खात । बया तुति बँय् मन्त। वं छु जूगु धँगु बिचाः तक यायेमफुत । ल्हाःया फांगा बँय् कुतुं वन । वं वहे जक खना च्वन त्वालां कना च्वंगु निगः मिखा । व चिल्लाय् दनाः हाल । सायद हाःगु हे मचाःला मस्यु नं । नं छुं मचाल । वैगु आकाशकां व:गु सः तायाः सकलें थाहां वन । चन तता:जु व वया भा:तम्ह खँ खं सकलें अजू चाल । त्वाःलं मिखा कना च्वंम्ह भा:तम्ह अले याग्लां प्याग्लां वंह्म कलाःह्म । " लासाय् हे सिना च्वंगु ...", लासाय् हे सिना च्वंगु " न्हाय्पनं न्ह्याय्पं जुल । लासाय् हे सिना च्वंगु धायेवं सकसिया मत्ती मेगु खं थायेकाल । मिसाया मिजं मय:गु । मिजनं मिसायात दाइगु ! मिसां हे स्याःगु मखैला ? छगू न्ह्याःसः क्वातां दं वन । हानं मिसा न कमह्म मखु । खयेफु । नत्रसा ह्मिगः तक छुं मजूह्म ! थौं गय् ! लासाय् हे ... ! दंगु नं थौं लिबाः चन तता:जु । धात्थें वैत सिमा क्वदःगु पा:, क्वः जूगु पा: थें जुल । सकसिया मिखाय् चन तता:जु दोषी थहरे जुल । सी उथे यायेगु उजं मबिल । सीह्म चनतता:जुया भा:तयात अस्पताल लिं यंकल, पोस्टमार्टम यायेत । चन तता:जु भा:त सिइगं गज्याःगु ख्व:गु । ह्लापां वं सीसां ज्यू धकाः मत्ती तइगु । तर सीवं वया नुगः गज्याःगु मछि । खः, वया भा:त । व बिधवा जुइगु जुल । मिजं मदैगु जुल । न्ह्याथे न्हय्दुगंया शत्रु जूसां सितकि भचासां तिक्क गय् मजिनि । अझ चन तता:जुयाला भा:त । धात्थें व उइँवें जुल । चन तता:जुया पहः स्वयाः त्वाःयापिनिगु म्हुतु सः पिज्वयाच्वन । "धात्थें हे नकल याये सःह्म मिसा खःका बाः, थःम्हेस्यां स्यानाः अझ संगु गय् स्वः । धात्थें वैत जूगु

थें'।" भा:त सिनां सु मिसा अथे मजुइ । मनूतय् म्हुतु नं गय् तक जुइयः मस्यु । चन तता:जुं थज्या:गु खँ ता:सा व फं गय् ज्वी ! पोस्ट-मार्टनया लिसः वल । बिष दुगु अय्लाखं सिइगु धैगु । शंकाया द्योने फं शंका जुल । फुकस्यां चन तता:जु जक खना च्वन, अय्ला: त्वंकूह्म । सकसियां म्हुतु छसः जुल "भा:त स्याइह्म मिसा ··· , भा:त स्याइह्म मिसा ! सजायँ बी हे मा:, बी हे मा: ।" आखीरे सः चाक:छि थ्वल । सी उथे यायेगु ज्या छगू नं सिधयेकल । उथे यायेगु सिधयेका: चन तता:जुया चूरी तछ्या:गु ह्लात्ती न्यवलं थाय्काल । थ:गु ह्लात्ती न्य:व: खँ खं चन तता:जु अजू चाल । वंला थनया समाजयात वहे जक खना च्वन, 'यचुया च्वंगु सर्ग:यात त्वपू वइह्म सुपाँय् ।" वैत यंकल । वं छुं मधासे ल्यू ल्यू वना च्वन । सिर्फ वं वहे जक बिचा: यानाच्वन । "जि निर्दोष जुया: गय् पिहां वये, अले थ्व सुपाँय्यात जि गय् चिइके । थ्व समाजयात गय् सत्य-या लँपुइ भिखा कंके ।"

थौंया दुने–

यगाना च्वंगु सिरपा

मांह्म अपाय्‌चों ग्यानापु धका: सिइकं नं मिराचा थौं कन्हय् दुहां वइगु ह्लापा लिपासिकें भचा लिहे बा: । न्ह्याक्व ह्लापां वये धका: वं बिचा: या: सां गय् गय् लिहे बाइगु । धाथें वैत वया मामं ब्व: मबिउगु धैगु दिं हे मदु । तर मिराचित थ्व सिर्फ मचा ह्मितेगु थें जुइ धुंकल । गबलें पासायाथाय् वना धाइगु, गबलें क्लास का:गु भचा लिबाक तक काल धाइगु । थथे हे याना: वं मांह्मसित छलय् याना च्वन । बौह्म नवाइह्म हे मखु ।

आखिर ब्व: बिइह्म ला मांह्म जक । छक: निक: ब्व: बिइगु स्वये बलेला वं कना हे व्छय्‌ला धैगु नं बिचा: याइ । आखीर वं वया मांयात थ:गु खँ कनेगु नं गय् याना: ? वया मां ... ... ! सिलकिला सँ ज्वना: व्हातापाता याइ । कनेगु नं गय् याना: हानं मकनां नं छुयाये । छन्हुला ... ...! वैत छुयाये ... छुयाये । वं मकनेगु हे बिचालं ह्लापां हे वया पासापिं सकसितं धैतये धुंकल, थ्व खँ छेँय् स्वैतं धायेमते धका: । अफ तक नं वया मां बौ नं पत्ता हे मदुनि व लिबाक वैगुया खँ । दु वैके हे ... ...!

थौं नं मिराचा छेँ व:गु भचा लि हे बात । अकें वया ख्वालय् ग्या:

भय् भय् बिया च्वंगु दु । ग्याग्यां लाकां त्वःताः व भौया पलाखं थाहां वन । तर स्वाहांनेय् लाक्क हे मांह्म नापलात घ्वदुक । मिराचा थारा न्हुल । वया ख्वाः हिं बुला तःगु थें ह्याउंसे च्वन । नमवाः व । छुयाये छुयाये वैत । ख्वाः छ्यातं चःतिं जाल । मिराचिया ख्वाः, ल्हातय् लाकां अले सफू स्वस्वं मांह्म ला तमं मि जुल । ख्वाः थपाय्पाः । जि हे मजिल धैगु बिचाः यानाः मांह्म नाप नमवासे थाहां वनेत स्वःह्म मिराचित स्वाहांनेय् पनाः मांह्मेस्यां हकल ।

"महारानी थौं सु पासायाथाय् लय् ?"

मिराचां मांम्हेसिया न्ह्यसःया लिसः मब्यू । लिसः बिइगु नं वैके छु दु धकाः । लिसः मवयेवं मांह्म ङं ततः ततः सलं हाला हल ।

"भिंपिला छिंपि ..., बेस्या जुइ माःसे वःपिं ! हुँ सुयाथाय् वने मासे वः ।" मिराचा मौन । सः ङं ततः सः जुया वल–

"थौं छन्त दक्वव पुरपक्ष मयासे थ्व स्वाहानें थकाल धाःसा जितः मां धाये मते । छं दः छु खना । छकः मखु निकः मखु, ह्निंह्नि धैथें अपाय्च्वं ब्वः-बिया च्वत्तागुया पलेसा बिया च्वनागुला ? छिमि बौ सोझा जुयाः मखुला थपाय्च्वं हेपय् याना हःगु ।" सः भचा चिसः जुल, अय्नं म्हुतु प्वाः तिउगु मखुनि । हालां तु च्वन ।

"अपाय्धिकःह्म स्व ... ... ! छाःगु नं गय् ..., बहनी .. बहनी तक । बिया व्छ्ये न्याःका । भचा डर नं दयेमाःनि । वला उलिग्यं थुलिग्यं मदुका । धैच्वनेगु हाला च्वनेगु खुला हे जक खः, अले थः थम्हं भोगय् याये माली बलय् सिइका । भाःतया छ्येँय् माजु बाःजु नाप ह्वने माली बलय् सिइका, आः ला छु ।"

भा:तया नां काये मात्रं मिराचां ह्म छक: चिक मिकल । गथे गथे थें ताल । धाधां मिराचिया बौ नं दुहां वल-

" पिनें निसें ताये दु, छु हाला च्वनागु" नाइसे च्वंगु सलं बौम्हेस्यां धाल ।

"अथे जुया:ला म्ह्याय्या बानि बांलाना व:गु, न्ह्याबलें दुहां वैगु लिबा: । गबलें पासापिन्थाय्, गबलें गन, छगू त्वह: तया च्वनीगु... ।" मांम्हेस्यां बौह्म पाखे स्वया: न्यंकल ।

"म्वा:ल..., थ्व छेँय् शान्ति धैगु हे मदये धुंकल । न्ह्याबलें कचकच कचकच । का म्वा:ल हाला च्वने, कन्ह्य् सनिबार गनं वनेगु मखु ।" म्ह्याय्यात न्यंका: बौह्म थाहां वन ।मांह्म त्वालां स्व:ह्म स्वयां तु च्वन । थाहां वंपि वन ।

मिराचा थ:गु क्वथाय् वन । मत च्याकल । सफू भ्याग्राक्क धायेक टेबुलय् वान्छ्वत । वं शशीचित छक: मन मनं ब्व:बिल । "वं जिद्दि मया:गु जूसा थपाय्च्वं लिबाइ हे मखुगु । रामायण न्यने मालीगु हे मखुगु । छेँ यंका:, ह्मा: धयां हे स्वरे, ह्ला: ज्वना: त्व:तूगु हे मखु । म्वालका वं धालकि ला सलं वान्याये थें !" थज्या:गु बिचा: याना च्वंह्म मिराचा वया किजा वया: जा न:वा धका: स:तूगु सलं थारा न्हुल । तर लिस:- तम्व: पहलं "मय:" धया छ्वत । हाला च्वने ठिक मताया: किजाह्म न नि मवासे लुकु लुकु थाहां वन । वनेवं मिराचां लुखा ध्याम्म धायेक तित । वैत अने तनेगु बिचालं घय्पुल । कन्ह्य् गय् याना: पिहाँ वनेगु ? कन्ह्य् ला मवंसें मज्यू । मखु...मखु न्ह्याथे याना:सां वने हे माली । हानं वनेगु नं गय् याना: ? न्ह्यास:या द्य:ने न्ह्यास: द्यचिन । वं वनेगु लँपु हे मखन ।

वं बिचाः नं यात म्वाय्‌से छकः धइ हे व्छये, अन्तय्‌ थ्यने हे धु कुगु खः, छु धाइ वहे ला खः । हानं ... उखुनु थें तालं म्वया तैतःसा छुयाये ! उखुनुयागु तं हे क्वमलाःनि थें च्वं हानं थज्याःगु खँ धायेबलय्‌ ! बरु मकंसा हे बेस । मौकाय्‌ लाकाः ... बरु याकनं हे लिहां वयेका । छाय्‌ हानं सीका च्वनेगु, उलिमछि ला फङ्गः लायेधुन, अन्तय्‌ वयाः छाय्‌ ... । म्वाय्‌से कने हे मखु, जूगु जुइ । वैत छुयाये ... छुयाये । वं बिचाःया ख्वाःपाः पुल पाः हिहिउं, तर छपाः हे ल्वःगु मखु । अपाय्‌धंगु मेहेनत ब्यर्थ जुइथें वं ताल । व मन मनं सुकुसुकु ख्वल । सुनानं खंसा हायेके थें धा नं धाइ वैत "भम्चा जुइ न्ह्याः हे ख्वये सल धकाः ।" तर अन सुं हे मदु । छपाः किपा-वैगु हे । अले क्यालेण्डर, अनं प्यखेरं अङ्गः । क्याः-थकिनं छाय्‌पिया च्वंगु दु । सुनानं खनी भनं ग्याये म्वाः । वैगु सुकुसुकु ख्वःसःया हःपाः बिइपिं तकं मदु । सिर्फ वैगु किपां वैत हे जक स्वया च्वन त्वालां, हिस्याये थें । थः थह्मं तुं हःपाः बियाः ख्वयेगु दिकल । छकलं मत स्यात । क्वथा छकुंति खिउँसे च्वन । मिराचां न्ह्याः वयेकेत सन तर ब्यर्थ, वं न्ह्याः वयेके मफु । च्वं च्वं थे च्वने मछू चुकय्‌ नं शून्य जुइ धु कल । स्वैगु छेँय्‌ मतया जः तकं मदु ।

"ताङ्ग ... ताङ्ग ..." ङिनिताः थाःगु घडीया सलं मिराया मनय्‌ नं ताङ्ग ताङ्ग थात । वैत वहे पीरं कया च्वंगु दु, कन्हेया ... ? आःला जि हे मजिल धकाः वं जवरजस्ति मिखा तिसित । अथ्‌नं न्ह्याः मवः वया । छुयाये छुयाये वैत । मनय्‌ खँ लू लिसे व हिइमिइ चाया वइ । पयतुना च्वंह्म व जुरुक्क दन । इरु थिरु जुल । थुखें उखें, उखें थुखें । दनी फेतुइ । ततःसकं हाले मासे वँ । तर हाली मखु । थुखें उखे उखें थुखे ससं वया

गुगु इलय् न्ह्यः वल थें मस्यू । वंहे मचाः । चिर चिर व ववाः ववाः चखु व ववःया थःगु हे भासं द्यने गात दँ दँ धैगु सन्देश न्यनाः फुक्क दन, न्ह्यःयात छखे वान्छ्वयाः । निभाः सकभनं थिइ धुंकल । अयनं मिराचा दंगु मखुनि । ह्लापा लिपा जूसा मिरां थःगु ज्या सिधयेके धुंकीगु तर थौं...,आतलें मदंनि। छाय् ...छाय् । सखे म्हिगः ब्वः बियागुलिला । ह्लापा नं थथे हे ब्व बिया च्वनागु खः, तर थौं थें मजू । मांम्हेसिया मत्ती अने तनेगु खँ लुया वल । फुकस्या मत्ती संका भय्बिल । किजाम्हेस्यां खापा घ्यार घ्यार यानाः संकल तर मिराचा ला न्ह्यलय् मस्त । मदं लिसे बौम्ह ग्याना वल । उखुनु ववथाय् यगानाः सिना च्वंगु धाःगु, धँय् स्यायेगु वासः नयाः सिना च्वन धाःगु क्स क्स लुमंकल । लिपा तसकं घ्यार घ्यार यायां "मिरा तता... मिरा तता" धाःगु सलं मिरां क्सङ्ग न्ह्यलं चायेकल । पिने दन्न निभाः त्वये धुंकल । हथापथासं खापा चाय्कः वने त्यन । वैगु मिखा स्ह्य् लात । म्ह स्वस्वं थःहे मछाल । मे न्ह्याल । हथासं वनाः लं फित । खापा चायेकल । लुखाय् जाः छेँया परिवारं । फुक्कसिया मिखा व पाखे । मांम्हेस्यां हके थें धाल—

"महारानी, आःतलें द्यने मगाःनिला ?"

मिरां लिसः मब्यू ।

"जिमितला गयागु धन्दा जूगु आतलें मदनाः" बौम्हेस्यां मांम्हेसिगु खँय् विरोध थें यानाः धाल । भाःतया खँ न्यनाः मांम्ह लुकुलुकु अनं त्वःतावन । मिराचा नं बौयात छकः पुलुक्क स्वयाः मांया ल्यू ल्यू वन ।

सुथया ज्या सिधयेकल मिरां । जा नयेगु नं सिधल । ळिछताः थाये धुंकल । भारा सिला च्वंम्ह मिराचिया मन हथाय् चाः । वं थौं ह्लापां

हे थ्यंकः वये धकाः बचं बिउगु तर व आतलें थन हे तिनि। वने हे फै मखुत धकाः नं विचाः यात। छकःला वं थः मां खनाः तं नं पिकाल। थपाय् च्वं नं जेलय् कुना तयेथें याना तयेगु धैगु नं दुला। गनं छकः वने मज्यू, जात्रा न्याये धुंकिइ केशरीचा थें सना जूगु जूसा छु जक याये धुंकल जुइ। धात्थें इमिहे स्वतन्त्र दु। याकः म्ह्याय्...। म्ह्याथासं म्ह्यागु इलय् वंसां ज्यू। म्ह्याम्ह नाप चाह्यूसां ज्यू। तर जि...! जि नं याकः म्ह्याय्...अय्नं प्याखं छकः स्वःवने, मस्वयागु यक्व दत धालकिला छिंपि थें प्याखं स्वये माःपि सुं हे मदु धकाः ब्वः बिइ धुंकी। छु याये...।

म्ह्याय्म्ह भारा सिला च्वंगु खनाः छें पिवाः तयेथें यानाः मांम्हेस्यां मिराचित धाल "जि पाजुपिंथाय् छकः वना वये, भाइचा पिने म्हिता च्वंगु दै; जि छ्वया हये" धयाःलि मांम्ह पिहां वन। बौम्हला ह्लाचः हे पसलय् वने धुंकल। मिराचिया मनं हः धकाः नकतिनि धाल। भारा-भिरा याकनं हे च्वलाः समाः यायेत म्ह्याज्यात। किजाम्ह थ्यंकः वल। तताम्हेसिया समाः याना च्वंगु खनाः किजाम्हेस्यां न्यन–

"मिरा तता गन वने त्यनागु? मांनं दः पिवाः च्वं धकाः छ्वया हःगु जिला छन्त गनं छ्वये मखु।"

किजाम्हेसिया खं न्यनाः व छकः ह्लिल। किजाम्हेसित हेकेत छु मानि वंत। छमो धिबा बियाः "याकनं हे वये, मां मवःनि बलय् हे वये" धकाः हेकाः हीकाः ताःचा किजायात बियाः व फुत्के जुल। किजाम्ह दङ्ग छमो धिबा बिया थकूगुलि। वं बिरोध यायेगु नं गथे!

हथाय् चायाः मिराचा स्कूलय् मवंसे सभागृहलय् हे वन। सकलें थ्यने

धुंकल खनि । फुकस्यां वैत हे ब्वःबिल । दकले ह्लापांगु पाः हे वैगु जुया च्वन । हथाहथासं थःगु पुना वःगु लं त्वःताः प्याखंमोया लं फित । लं फिइबं मिराचिया ख्वाः गाक्कं हे पात । प्याखं ल्हुइगु पाः वल । वैगु प्याखं धात्थें हे बांलाः । सकसिया म्हुतु तारिफ मिराचिया प्याखंया । धाधां प्याखं सिधल । ह्लापांगु सिरपा मिरां हे त्याकल । मिराया ख्वाः चक्कन । अय्नं वया मनय् धौ बजि वाला च्वंगु दु । "जिमि मां आः छाय् तंचाइ । व लय्ताइ । धात्थें लय्ताइ । हानं जिमि बाः । गज्याःगु लय्ताइ । गय् ब्वः बिइ थौंला स्वहे स्वयेनि ।" फुकस्यां वैतहे हेहे भुं वल । गुम्हं सिरपा स्वयेगुली, गुम्हं भिंतुना देछायेगुली ।

द्यो खिउँया वल । द्यो खिउँलिसे वया नुगः भाराभारा मिना वल । हानं... ! फुक्क छेँय् छेँय् लिहां वन । मिराचिया पासापिं नं सकलें वने धुंकल खनि । कैत छुयाये छुयाये जुल । याकःचा हे वये धकाः स्वःह्म मिराचित मास्टरतय्सं छ्वया महः । ख नं खः, बहनी जुइ धुंकल । याकःचा मिसा मचा यात गथे छ्वयेगु । मिराचित मिजंह्म छह्म पासा बियाः तयेके हल । वया च्वंह्म मिराचिया पलाः थातय् मलाः । मनय् खँ ह्लाः । मिराचा छह्म अपरिचित मिजंह्म नाप वया च्वंगु अले मिराचिया ह्लातय् प्वः छप्वः नं खन वया मांम्हं तापाकं निसें । वैगु हे प्रतिक्षाय् ऋयालय् च्वनाः लँपु स्वया च्वंगु । वैगु तंया ज्वालामुखि दना च्वंगु आः मखुत ऊं नापं छह्म मिजं खं बलय्ला वया तं दुगंछि जुल । खनेबंहे ऋयाः त्वःताः दुरुरु... रं क्वहाँ वल । लुखाय् तक्क धायेक दित । मिराचा नं ऊं ऊं न्ह्याःवया च्वन । लुखाय् मांह्म खंबलय् वया तुति थातय् मलाये धुंकल । छकलं वं ह्लाचःयागु बिचाः लुमंकल ।

तर... छुयाये। वने हे माः छेँय् । लुखा क्वसं थ्यन। मांह्म नाप ख्वाः चू लायेवं मिरां ख्वाः क्वछुकल। तर क्वस्वयेवं तनीगु तं मखु वया मांया। तंया ज्वालामुखि बिस्फोट जुल–

"बेस्या जुइमाःसे वःह्म..., ह्मिगः अपाय्च्वः धयां। खः, आःला मिजं पासा नाप जुइनं सल खला। जि उखुनु निसें हे स्यू छंगु तालबाल। फासँ..., थौं नं निसें हे...! सु नाप वया व नाप हे...!" धयाःलि खापा ध्याम्म तिनाः थाहां वन। मिराचाला वाताहाँ। छकलं हे वया ख्वा.या उन हिल। मिजंम्हेस्यां छुं नं धायेमफु मांम्हेसित, सिर्फ त्वालां लातां केरा स्वयेथें जक स्वया च्वन। वं थय्क मिखा ब्वल मिरा पाखे। मिराया मिखां मोति थें जाःगु ख्वबि हाया च्वन तिकि... तिकि सिरपाया द्यःनेसं।

('जः' दँ पौया ल्याः ७ स पिदंगु)

कुकुल्यां कू

"कुकुल्यां कू... कुकुल्यां कू..." नकतिनि नकतिनि न्ह्यलं चायेका: न्वंग:तयुसं स: थ्वयेका च्वन । चाक:छि हे स: द्यचिना वल । छसः निसः... ! वयां ल्यू व वयां ल्यू व । अऊ्‌ नं द्य: नलं तकं खने दुगु मखुनि । वातावरण हे ग्यानापुसे च्वं । खिउँसे स्व: स्व: थाय् । त्वइसे च्वन धका: दनांला खिउँसे हे च्वंनि । गनं धका: ज: छम्हू पिज्व:गु मदु । याक:चा दनेला, द्यनेला । छु धाये मफुत । आसेनि धैथें मत्ती तया: लासाय् तु छक: ग्वतुला । फांगा फाया । म्हिग: थें थौं चिकु मजूगुलि फांगा म्हय् तयेवं तांनो चाया वल । म्ह छम्हं जारा जारा क्वाना वल । ख्वा: छपातं च.ति जाल । फांगा छखे थ्यंक वान्छ्वया । फांगा मफासे भचा तक सुम्क हे च्वना । स: थ्वया च्वंगु द्यूगु हे मखु । "कुकुल्यां कू... कुकुल्यां कू" । स: व:लिसे वातावरण नं कँ हाला ह:थें च्वन । उखें काइथें थुखें काइथें । चाक:छि मिखा छक: ब्वया । शून्यगु कोथाय् मात्र थ: । छु हे मदुगु कोथाया दुर्दशा खँ खं जि थ: हे मछाल । कोथायात ख्वा: तकं क्यने मछाला पुसे च्वना वन । छ्यातां च्वंगु ऋया:, खापाया नामय्

सिर्फ छब: धकिं । न्ह्याय्कं तज्याना च्वंगु दराज । स्व स्वं हे ख्वा: कोछुइ मा:थें च्वं । अले थ: हे च्वना च्वनागु लासा । नां जकया लासा । स्वया च्वनाह्म जि इकुथें च्वना वल । थ्व गथे जूगु जिं छुं मचाल । बिचा: यानाह्म जि थारा न्हुल । गज्या:गु ग्यानापुसे च्वंगु स: "वल... वल... । का...का .. का ।" छह्म मिसाया स: "उखें वन...उखें वन । का ..का उखे !" सु वल सु वल । जित:ला छुयाये छुयाये जुल । दना: क्यालं क्वस्वयेला धैगु मत्ती वल । छखें ग्याना वल । छक: ग्वतुला: हे मिखा चाक:छि वायेका । दने मला:नि स: तत: स: जुया वल । उखें नं हाला हल, थुखें नं हाला हल । थथाय्च्वं हाला हसेंलि छक: स्वये हे माली धैगु बिचा: याना: दना । परसि च्व: मिलय् याना । क्या: पाखे वना । चुकय् मिखा ब्वया । छगू हुलं जाया च्वन । वं वैके न्यना च्वन, वं वैके । मानो इमिसं नं मस्यू थें च्वं, सु वल सु वल । नगसा वं वैके वं वैके थथे न्यना च्वने मा:गु हे खँ मखु । कालाकुलु स: अक्ल मद्यूनि । गुह्मं क्यालय् च्वना: खँ सयेका च्वन, गुह्मं लुखाय् च्वना: । इमिके नं ग्या: भय् बिया च्वंगु दु धैगु ख्वालं स्पष्ट याना च्वन । 'अय्', धैथें जि हानं लासाय् ग्वारतू वया । द्य: तुयूगुला खहे मखुनि । नगुत खने हे दनि । लासाय् च्वना च्वनाम्हेसिया छुयाये छुयाये । खँ ह्लाय्पिं सुं दुगु मखु, याक:चा । छक: निक:ला दिक्क नं चाया व: । लुमं लुमं नुग: थिइसे च्वना व: । नुग: मछिना व: । आ: हे सिना वनेला धैथें जुया व: । तर वैगु वहे बचं नं याना: जिं थौं तले म्वाना च्वना तिनि । वैगु प्रतिज्ञा पूर्वकेत म्वना च्वना तिनि । जि म्वाना च्वनागु अर्थ हे व वइ तिनि । व छाय् मवइ । वं छाय् थ:गु कर्तब्य पूमवंकी । वं याये मफुसां वया चिं जि

बुइके मानिम्ह काय्‌नं याइ। छाय्‌ मयाइ। वैत बुसां निसें हे वया बौया इच्छा साकार यायेत ध्वाँय्‌ ज्वंके तिनि। तुपः ज्वंके मानि। तर ...। जि निरासय्‌ छकलं हिल। म्ह्याय्‌ बूसा ...। वं गय्‌ तुपः ज्वनी। हानं लिपा काय्‌ गय्‌ दयेकेगु। व वंम्हला वनका। यंकलका। आः त्वःता हैला महैलातिनि। त्वःताहे हःसा हानं दयेकेका काय्‌...। तर...महःसा ! उखुनु हे जन्म कैद धाःगु। उफ्‌ ... जन्म कैद ! जन्म कैद धाःसां छन्हुला गय्‌ पिहां वये मखनी। छन्हुला व सिखः गय्‌ चमबुइ। व गय्‌ पिहां मवइ। पिहां हे मवःसाला स्वाःलका। व म्ह्याय्‌ ...। व म्ह्याय्‌यात नं जि स्यने। छाय्‌ मस्यने। स्यनकि मसइ धैगु छु दु। न्ह्यागु सइ। अय्‌नं जि काय्‌ हे बुइकेमाः। जि काय्‌ हे बुइके। व वने न्ह्यः धया नं थकूगु खः "काय्‌ ... खंला ... काय्‌ !" अले जि ... ? मिखां ख्वबि तिकि नंकाः छच जक ल्हुकु ल्हुकु संका च्वनागु। अऋ जि वैत वने न्ह्यः छता निता धाये माःसे वःगु खँ तकं धाये मखन। भचा खँ ल्हाय्‌ धकाः धयां। ज्वनकिला ज्वन का। अथे याये धैगु नं दैला, न्यवः न्ह्याकाः। वं मनू स्याःगु मदु ! सुयां धिबा खुया हःगु मदु। अऋ धाये, स्वैतं स्यंकूगु मदु ! देया छुं मस्यूपि लाता पाकःतय्‌त नवाकेगु कुतः यात नं अपराध धकाः भाःप्यूसा दे अले देया बिकास गनं जुइ ? गन बिकास बिकास धकाः सः थ्वया च्वंगु इलय्‌ स्बैतं विकास याये मदुसा व बिकासयात गय्‌ बिकास धायेगु ! तर बिकास स्वतन्त्र मदुसां जि बिकासया लँपुइ व्छये व्छये जि काय्‌यात। थन ख्वबिया पल्साय्‌ न्हिला पिदंकेगु बिकास याये। ग्व मनूत नं गय्‌ धाये ग्व ! जिगु मत्ती लुया वया च्वंगु खंग्वःत जि हे मथू थें च्वना वल। खँया द्यःने खँ द्यतंलिसे दक्व ल्वःमना वना च्वन। जिला होसय्‌

मद्दु थे च्वना वल ।

द्यः नलं खनेदत । मजिल धैथैं मत्तो तयाः दना । वसि बँ पुइ हे माल । म्ह गरखेसे च्वं । अय्सां छुयाये दने हे माः । मेपिं सुं दुगु मखु । दुगु जूसा याइनि धकाः सुम्क च्वंसां ज्यूगु खः, तर ... । मयासे मगाः । मदंसें मगाः । तुफि कयाः छचलि पाखे ववहां वना । खापा चायेका । थःगु छेँ गिछिया लँ तक बपुना । धू नं छफि दयेक । गनं जक धू वःगु काः ! पिने पुइपिसं नं छकः धकाः पुना वनीगु मखु । हाःसा हेपय् याये थैं ततः सलं हाली । पहः हे अन्याःपिं छुयाये ! छसीकथं बँपुना । लाछि, लुखा, छचलि ! छचली बँ पुना च्वनाम्ह जि अंगः थें सालिक जुयाः ठिङ्ङ च्वना च्वंम्ह मनू खनाः थार न्हुल । जिगु ल्हातिं तुफि कुतुं वंगु जितुं मचाल । जिगु ख्वाः छ्पातं चःति चःति जुल । जिगु म्ह हे मदुला थें जुल । तुति पयाःरःर खात । व मनूया ख्वाः स्वया च्वनाम्ह जि त्वालां अले वैगु मिखा नं जि पाखे त्वालां । जि ग्याना वल । तिस्सलं हाले माःसे वल । तर सः पिमज्वः । जि लाति थें हे जुल । मे चाना तःम्ह थें जुल । छम्ह अपरिचित मनू जिगु न्ह्योने दना च्वन नं जि हाले मफु । वैगु ख्वाः । म्ह । उफ् । ख्वाः ग्यानापुसे च्वं । ख्वाः छपातं दारी । वैगु ख्वाः स्व स्वं जिगु न्हाय्पनय् सः थ्वत, वहे न्हाचःया सः " वल...वल ! का .. का !! " सखे न्हाचः वल धाःगु थ्वहे वल धाःगुला । " खुँ वल ... खुँ वल । " हानं गय् थ्व थन थ्यं वल । खापा तिना तयागु दु । चुकू तया तैगु दु, गल्लाक । गय् वल धाये ! तलं वल धाये । तलय् नं जस्ता तया वयागु म्हिगः । गय् थ्यन । बिचाः दासि वया च्वन । अय्नं जि निर्जिव थें जुइ धुंकल । व थन हे तिनि । जितः हे जक स्वया च्वन

तिनि । दना च्वंम्ह च्वनंतुं । इकिधिकि तकं मसं । हानं बिस्यु नं वंगु मखु । यदि व खुँ खःसा जि खनाः बिस्यु वने माःम्ह खः । तर व । सायद व खुँ अबस्य नं खइ मखु । खुँ खःसा ... । खइ मखु । जि वैत त्वालां स्वया हे च्वना तिनि अपरिचितयात परिचित यायेथें ! जिगु ख्वाः स्वस्वं वं खःथें मखुथें मुसुहुं न्हिला हल । वैगु न्हिलायात जिं नं बच्छि ग्याःपहः अले बच्छि न्हिलासू तयाः च्वना । अथें सः तये फुगुला खहे मखु । जिगु ख्वाः स्वस्वं वं नवाना हल ।

"ग्याना दिइम्वाः पीत, जि खुँ मखु ! जि खुँ मखु ? बरु छम्ह कैदि खः । खुँया अपराधय् जेलय् च्वनाः बिस्यु वयाम्ह छम्ह अपराधि ।"

वैगु खँ न्यनाः जितः गय् याये, गय् याये थें जुल । अय्नं वैगु सःयात लिसः बिइमाःसे वल । जि भवा मग्याये धुन । जिगु म्हुतुं मचायेक खँग्वः पिज्वल ।

"छि जेलं बिस्यु वया दीम्ह अपराधि ! थन ... ! बिस्यु वया दियागु ?" जिगु खँ न्यनाः व छकः त्वालां च्वन । नवायेत स्वल । नमवाः । छकः क्सुका तल । थःगु दान्ही छकः ह्लातं मिलेयात । फेतुइ ज्यूला धकाः सः तयाःलि सिपूचाय् फेतुल । जि दना च्वनाम्ह अथें हे । फेतुना च्वंम्ह वैगु मिखाय् ख्वबि लः लः धाल । नवायेत व स्वल । तर हःहः पंथें वैत जूगु जि स्पष्टं थुल । वैगु थज्याःगु पहः खनाः जि सः तना–

"छुं धायेगु दुसा धैदिसँ ।"

जिगु सःया लिसलय् वं नवात– 'सः तयेगु यक्व दु तर गनं व सः मखुथाय् लाइभनं ग्याः । छाय्कि जि खुँ, समाजं खुँ धकाः भाःपी धुंकूम्ह । तर पीत समाजं जितः खुँ धाःसां, जि धाये जितः तुं थें खुँ

मखु । जि गय् खुँ धाये ! जिं खुयागु मदु । बःरु थःगु इज्जतया मू जक सायेके त्यनागु खः । तर व मू सायेके मलाव हे जि खुँ जुल सकस्यां मिखाय् पीत ।" जिं वैत म्हमस्यू, अय्नं वं थःगु बाखं खःथें मखुथें च्वंक कना हःगु खनाः जिके बिचाः वल । जिं वैत म्हमस्यूसां वं जितः म्हसीमाः। नत्र वं जितः पीत धायेमाःगु छाय् ? वया पीत जि गथे जुल ? म्हमस्यूसां पीत धाइला ? गय् धाइ ? हानं याकःचा मिसा दुथाय् वये छाःगु गय् ? छकःला जितः ग्यासें नं वल । सू सु । म्हमस्यू । हानं सुथ न्हापां ... छुचली च्वनाः । जःलाखःलां खंसा छु धाइ का । भाःत छेँय् मदयेवं ल्यवः काये धुंकल धकाः मधाइला का ! हानं मेगु खँ मत्ती लुया वल । जःलाखःला ! धाइपिनि म्हुतु प्वाः गनं तिके फइ ? खःसां चयः मखुसां चयः यायेत स्वैंपं जक । थःगु मन स्वच्छ जूसा स्वच्छ का ! न्ह्याम्हेस्यां न्ह्यागु धायेके ब्यु । जिं हानं वैके न्ह्यसः तया–

"छि गय् थन चुकू तया तै थाय् थ्यन ?"

जिगु न्ह्यसः न्यनाः व भचा अकमक जुल । वं अँ अँ जक धयाः खँ त्वाथलाः मेगु खँ पाखे यंकल । जिं न्यनागु न्ह्यसःया लिसः मब्यूगु खनाः जि भचा सुम्क च्वनाः मेगु न्ह्यसः तये त्यना व खुँ छाय् जुल । सखे थुकिया नं लिसः मबीला धैथें मत्ती वल । अय्नं जि मन्यसे च्वने मफुत, न्यँहे न्यना–

"छि जेलं बिस्यु वयाम्ह हँ ! हानं छि थः खुँ मखु धाल, जिला छुं हे मथू !" जिगु सःया ल्यू वं छचं ल्ह्वना हल । छकः जितः स्वल अले नवाना हल छेलीया थामय् ल्हाः ततं – 'जि खुँ मखु, तर समाजया

मिखाय् जि खुँ खः ! अऊऊ लुमंनि व थाय् व ई ! वया मिखाय् वैगु पुलांगु बाखंत छसीकथं नवा:किपा ऊवाता जुया: दं वल ।

'ऊिप्यदँ दु:म्ह म्ह्याय् ! खनेव गज्या:गु लय्ता:गु । वैगु लागी छुं न्याना हलला धका: । तर फुस्लु छुं मज्वंसे वनागु खना: वया ख्वा: सुकू गन । वयागु ख्वा: खना: छुयाये छुयाये जुल । नुगलय् दुगु मछि मछिगु खंत सुचुकी । अथें जुइ । नुगलय् खँ पाय् पाय् दुसां स्वैतं कनी मखु । नुगलय् हे कय्कुंका तइ । कला:म्ह अऊऊ नं छेँ दुथ्यंगु मखुनि । द्य: खिउँसे च्वनीन । म्ह्याबलें काजीबा:पिन्थाय् ज्या याना वइम्ह । तर थौं आतलें मथ्यंनि । ज्या नं थाकु थें च्वं । दक्व ज्या वैत हे याकीगु हँ । छक: अय्क धका: सुनानं ग्वाहाली मया: हँ । सारा छेँया हामा जुया: च्वनेमा:म्ह । काजीबा:या दतंफतं निम्ह ल्यासेपिं म्ह्याय्‌पिं जक । मांम्ह दुगु मखु, दक्व ज्या मांथें वं हे याये मा: । छम्हला बिया नं व्छये त्यये धुंकल । अय्नं काजीबा:या हथाय् मचा:नि । आख: हे ब्वंके मगा:नि धका: । ख नं ख: छु धन्दा, इमिके धिबा मदुगु मखु । म्ह्याम्हेस्यांसां काइ । तर जिमि म्ह्याय् सुनां मकाइ धका: ग्याथेमा: । मांम्ह मव:लिसे धन्दा जुया वल । सखे थौं ज्या यक्व दुला ! म्हिग: म्हीग ला न्हापां हे थ्यनीगु । मन च्वँ हे मच्वं । छखेंला तं नं पिहां वल । थज्या:गु ज्या धैगु जन्मय् हे याके म्वा:लेमा धैथें जुल । याकेला जित: मा:से मवल । तर मयाकां छुयाये । याक:चा जिगु कमाइनं म्हुतु चूलाके थाकुल । अले मया:कां छुयाये । या: वने म्वा:ल धका: उखुनु धैगु नं ख: । मानय् मजू । मानय् नं व गय् जुइ । स्व स्व खंक द्यां लाये माली । अपाय्सकं

ज्या याना च्वनं, उखुनु गज्याःगु काजीबा नं ब्वःबिल धकाः कं वःबलय् मिखां हे छुं मखंगु । तर छुयाये । तुति तःलय् तिनि । सुम्क जुल । बिचालय् दुवाला च्वनाम्ह जि मांम्ह वःगु तकं मताः लिपा तिनि मचा वयाः "यःबाः मां वल मां" धाःगु सलं ऋसङ्ग वन । मिखा छकः पिया । त्यानुसे च्वं । जि थःगु हे थासय् । व तुंचि वयाः छकः जितः स्वल । जिगु पहः खनाः वं न्यन–

"म्ह सुख मदुथें च्वं । छाय् ऋोके जुया दियागु ? च्या दायेका हयेला ?"

जिगु न्हाय्पनय् वैगु खँ छप्तिहे दुहां मत्रं । बरु जि वैके वहे खं जक न्यने माःसे वया च्वन । "छ छाय् लिबात । अऋऋ थबाय् थबाय् तक । छेँय् छकःला दुस्वयेमाः, याकःचा मचायात तयाः ।" म्हुतुइ वये धुंकूगु खँयात अथें घुतुकाः भचा तक सुम्क हे च्वना । वयागु न्ह्यसःया लिसः नं अथें हे जुल । जि नमवासे सुम्क च्वना च्वनागु खनाः वं नवाना हल–

"छुयाये म्हाः म्हाः धयां हे वसः महिसें मगात । लं दक्वव हाकुसे च्वं हँ ! का म्वालका धकाः हियां हानं हिइ सिधयेकाः वसः दुकया च्वनां बसुन्धरां इष्ट्रि छकः नं याना थकि धकाः कर यात । आःला म्हाहे म्हाल धकाः धयां हे मज्यू । कन्हे न्हापां वयाः याना बिइ धकाः धयां हे मज्यू । कन्हे न्हापां पिहां वने माः धकाः जिद्दि यानाः ... । ऋायागु ताउ जालला ?" थुलि धयाः व दित । वैगु खँ न्यनाः मि भचा शान्त जुल । नये पित्याःगु तोडला अऋऋ दनि । "का याकनं जानि थू हुँ" धकाः धयाः जि हानं थःगु हे थासय् तुं वया ।

जा नया च्वनापि जिपि । जा नया च्वना बलय् जिमि म्ह्याय्नं खःथें मखुथें च्वंक लं नं मन्त धकाः खँ छुत । वैगु खँ न्यनाः जितः छुयाये छुयाये जुल । लं न्याना बिइत धिबा गन कायेगु ? प्वाः चूलाकेतला धौ धौ ! जिगु ख्वाः स्वयाः मांम्हेस्यां मचायात धाल–

" अँ ... मैं छन्त बसुन्धरा ततां लं बिइ धाःगु । न्हूगु हे बिइ हँ ! "

मांम्हेसिया थज्याःगु खँ न्यनाः म्ह्याय् लय् लय्ताल । आः हे वैत लं दुगु थें ! लसतां भय् ब्यूगु सलं वं धाल– " अय्सा धात्थें मां जि कन्हे सुथ न्हापां काः वनेगु । जि याकःचा हे वनाः काः वनेगु ! " म्ह्याय्या ख्वाः स्वस्वं जितः हे मछालापुसे च्वना वल । लं छपाः धकाः हाला च्वंगु आः मखुत । जि ..., पुंकें फुगु मखु । न्ह्याबलें वहे जरावरी लँनं जक धुरे याका च्वने माःगु । उफ् ... ! जा नये सिधल । क्वहां वया । न्ह्यः मवः । बजां छचिलं साला । चिलं व हुखा छखे चिइका । म्ह्याय्ला न्ह्यः वल धकाः न्हाचः हे द्यने धुंकल । मांम्ह बलल तलय्या ज्या सिधयेकाः कुहां वल । गथे त्यानुल थें मस्यु, लासाय् वय्वं चातवात । त्यानं गथे त्यामनुइ । न्हिच्छि गोरु जोतय् जुइ थें ज्या यायेमाः । आनन्दं छकः धकाः च्वने खंगु मखु । याउँक सासः तकं ल्हाये खंगु मखु । दँसां निसें ज्याया ज्या । सुम्क च्वना च्वनेगु कर्म ज्वना वःगु मदुला सखे ! छकलं हे न्ह्यः वयेकल वं ! तर जितः न्ह्यः वहे मवः । मनय् शान्ति जूसा धकाः याउँक द्यने फइ । अशान्ति या अशान्ति । याउँक सासः धकाः ल्हाय् खंगु मखु । समस्याया समस्या । उखे मू पुला, थुखे मू पुला । न्ह्यः वहे मवः । म्ह छम्हं चःति हे चःति जुल । खँ लुमं लुमं म्ह पिइसे च्वना वल । गुइलय्

न्ह्यः वल खः जि मचाः ।

सुथ जुल । मिखा निगलं चाल । छकः चाकःछि मिखा ब्वया । मांम्ह नं मदु, न्ह्याम्ह नं मदु । निम्हं दने धुंकल । सखे मचा म्हिगःया खँ लुमनाः काजीबाःपिन्थाय् वनला ! मस्यु । दना । ख्वाः सिला । धात्थें मचाला लंया आसय् काजीबाःपिन्थाय् वने धुंकल । गज्याःगु इच्छा मचाया ।

जिमि न्ह्याय् ताउ जाये धुंकल वंगु । अऊऊ लिमथ्यंनि । न्हाचं निसें वंम्ह । तनिइ धाये, अपाय्धिकःम्ह । वने सः, वये सः । खँ दक्वः थुइ धुंकूम्ह गय् तनी । तंगुला खइ हे मखु । ज्या याका तल जुइका । वनकिला ज्या छगू कि छगू मयाकुसे त्वःती हे मखुंपि । हानं लं बिइगु धालकि याना च्वन जुइका । लाती थें न्याःम्ह, न्ह्यागु धाःसां याइम्ह । वंगुला ताउ हे जाल । मचा व हे मवः । मांम्ह म्हं मफु धकाः वँ हे मवं । मचा मवः लिसे धन्दा जुया वल । ज्या वने त्यनाम्ह जि खैंमखुत धैंगु बिचाः यानाः काजीबाः पाखे लँपु लाका । लुखा ध्वाखां चाः । सुरु सुरु जि थाहां वना । "काजीबाः ... काजीबाः" धका सःता । सुनां नं छसः धकाः मतः । हं धैंगु लिसः मवयेवं जि ग्याना वल । थाहां वनेला मवनेला जुल । थन थ्यंक वये धुंकाः छाय् लिहां वने धैंगु मत्ती तयाः जि थाहां वना । सुं मदु । वया न्ह्यार्पि नं मदु । छुयाये छुयाये जुल । सखे काजीबाः क्वथाय् च्वना च्वनला धैंगु मत्ती वयाः काजीबाःया क्वथा पाखे वना । लुखा मचाः । दुनें तिना तःगु थें च्वं । खःथें मखुयें च्वंक काजीबाःया सः जिगु न्हाय्पनय् दुहां वल । सु नाप खँ ल्हाना च्वंगु जुइ

धकाः लुखाया ताःचा व्हतं स्वया । ताःचा व्हतं स्वया च्वनाम्ह जि खप्रङ्ग हे जुल । थथे जुइ धैगु मत्ती तकं मदुगु । जुल । लं काःवने धकाः वंम्ह जि म्ह्याय् ! थःगु हे लं अपहरण याका च्वने माल । थःगु लं खुइके बी माल । गज्याःगु दृष्य जिं स्वये माल । जिं पियां पी मफुत । दुनेया प्याखं स्वये मफयाः अंगःत फुक्क क्व क्व छुना च्वन । धकिंत न्यानाः फर फर सना च्वन । जिमि म्ह्याय्या मिखां तिकि नंगु ख्वबियात सहानुभूति बिया च्वन प्रत्येक यग्गाना च्वंगु क्यालेण्डरतसें । अबोध मचायात थथे यायेगु मत्ती गनं वल काजीबाःयाके ! वं नं थुइकेमाः, थः नं ल्यासेपिं म्ह्याय्‌पिं दु धकाः । छेँय् च्वंम्हेसित नं थज्याःगु अबस्थाय् हल मजुइला धैथें लुमना वल । खँ लुमं लुमं ख्वाः च्याना वल । काजीबाः लुमं लुमं ग्याना वल । वयाये थ्वयाये मदया वल । दक्व बल पिकयाः खापा संका । तसकं संका । बल्ल खापा चाल । काजीबाःनं चायेकल । काजीबाः न्ह्यःने वयेवं छत्थुं प्यंका व्छया । वैगु म्हतु छपातं ई फाना बिया । जिमि म्ह्याय् सुकु सुकु ख्वया च्वन । वैगु म्हय् न्हापायागु लं मदु । पुलांगु लंया पल्साय् न्हूगु लं । उफ् ... ! जिगु ल्हातिं फुत्के जुइवं काजीबाः चिल्लाय् दनाः हाःगु सः तायेदत " खुँ वल ... खुँ वल । " काजीबाःया सः तायेवं सकलें जःलाखःला थाहां वल । अऊ नं जि प्यंका काजीबाः यात । सकलें तलय् थ्यन । छम्ह निम्हेस्यां जितः दाः नं वल । काजीबाःया सः अऊ हे थ्वया च्वन तिनि । " खुँ बिस्यु वनी ज्वँ ज्वँ । " दः काजीबाःया खँय् बिश्वास यानाः ज्वन । जि हाला, थःगु यर्थातता कना । तर काजीबाःयाके दुगु धिबां इमित मिखा कंकल । जि नवाये मफुत । समाजं जितः खुँ साबित यात । अऊ बिना सहि मदयेकं अड्डां नं खुँ हे धाल ।

जितः जेलय् व्छंत । कलाः व म्ह्याय् पाखें बाय् माल । ला जक लाःसां अऌ्ऌ नं थय् याये धकाः स्यूनि व काजीबाःयात ।"

थुलि धयाः व तक्क दित । वं ख्वबि तिकि नंकल । हानं ख्वबि हुयाः धाल–

"जि जेलय् लात । जेलय् पासा दत । छम्ह निम्ह ... ! तर पासापिं यक्व दुसां राम दाइ ति मिले जूपिं मेपिं मदु ।" राम दाइया नां कायेवं जि थुल । वं धयां तुं हल । "राम दाइनं धाःगु अऌ्ऌ लुमंनि– अन्याय्या बिरोधय् सः तयेमाः । तर रामदाइ ...!" थुलि धयाः व भचा सुम्क च्वन । हानं नवात– "रामदाइ छ मवःसां जि छंगु प्रतिज्ञा पूवंके । धात्थेंम्ह रामदाइ ... अज्याःगु सास्तियाल छसः धकाः सः मतः कि जि थज्याःगु ज्याय् ल्हाः तये मखु । धात्थें पीत वं मखुगु ज्याय् ल्हाः तःगु मखु । वंला सिर्फ कांतय्त मिखा जक कंकूगु खः, मेगु छु याःगु दु धकाः । तर समाज ... । अऌ्ऌ धाये, रामदाइ त्याइ तिनि । थनया प्रत्येक भिखाछेँया भुतू प्वाः च्याकेगु ल्हाः रामदाइ याके दु । तर ..., रामदाइयात यंकल, मस्यु गनथें । क्वथां पिहां वने न्ह्यः रामदाइनं धया थकूगु लुमंनि अऌ्ऌ– 'स्व सूर्य, जितः थुमिसं न्ह्यागु याःसां जि थःगु बिचाः हिलेगु खँला ल्हाये हे मखु । बरु छ थनं पिहां वन धाःसा छेँय् छकः मस्वये मते । छेँय् छकः बिचाःया ।" वैत यंकल, अय्नं वैगु सः थ्वया च्वन तिनि, 'सुर्य ... सुर्य' । लिपा तायेमन्त । अय्नं वैगु सः जिगु न्ह्यपनय् थ्वया च्वंगु दनि । थौं रामदाइ मदुसां वया आत्मा दनि प्रत्येक चिमिया म्हय् । रामदाइयात स्यात । तर छफुति छफुति रामदाइया हिं छम्ह छम्ह रामदाइ म्वाइ तिनि । रामदाइयात याःगु अत्याचारं रामदाइया

लिपाया पिढित दना वइ । छाय् मवइ । सुनानं क्वतेयेका च्वनेगु ज्वीगु ज्या मखु, मखुला पीत ।"

घः ज्वना च्वनाम्ह जि व मन्त धाःगु सलं लाति जुल । खँ हे पिम-ज्वल । खइ हे मखुथें च्वन वैत स्यात धाःगु । हानं छखें धाल– व सीगु हे खःसा अमर जुयाः सित । वया प्रतिशोध काईपि छाय् न्ह्यमज्याइ । वया काय्यात हे न्ह्याज्याके, जि काय् हे बुइके ! छाय् मबुइके ! जिगु ख्वाः स्वयाः हानं व धाल– "पीत जि वना हे च्छये, जि नं थःगु ज्या सिधयेके मानि" धा धां व वन। वंगु पलाः जि स्वया च्वना । व तापाना वन । जिगु मिखा दन्न त्वया च्वंगु निभालय् लात । धात्थें लिबाये हे धुंकल । सकसियां लः काये सिधल खनि । जि हथासं घः हानं ब्यकुं चयानाः खापा तिनाः हिति पाखे पलाः न्ह्याका ।

पूमवंगु अभिलाषा

"बाबु छं जितः स्वर्ग व्छये मखुला ? जितः तरेयाके मखुला ?"

सः कान्छाया न्हाय्पनय् तिहू हाले थें हाः वया च्वन । सः वया बुरिम्ह मांया सः ! बिचाः बिचालं कान्छा दाइनं न्ह्यो वयेके फुगु मखु ! "जि गय् यानाः मांयात स्वर्गय् व्छयेगु ! गय् यानाः जंको यायेगु ?" बिचाःया बुने बिचाः जुयाः कान्छा दाइयात वाथा वाथा कंका च्वन । खँ लुमं लिसे व थारा थारा न्हुल । थौंया वेसाःया भाः । अले थःगु आर्थिक अवस्था । गथे यानाः धिबा मुंकेगु ? दोछि दां मदयेक गय् यानाः जंको यायेगु ? अले दोछि दां गन वनाः कया हयेगु ? परसि छत्वाः धकाः हाला च्वंह्म थः कलाःया सः थ्वइ "थुगुसी ला न्ह्याथे यानाःसां चाइनोज परसि छत्वाः न्यायेगु" समस्याया... समस्या । खँ लुमं लिसे वं ग्यासु महसुस याइ । अऊ्ऊ नं न्ह्यो मवःनि । छकः मिखा ब्वयेकी चाकःछि, कलाःम्ह नं मद्यंनि खनी । वैगु हे भू बाःगु सुरुवा सुया च्वन । कान्छा दाइ थारावक न्हुइ । थः भाःतया थज्याःगु पहः खनाः कलाःम्ह अजू चाइ, ग्याइ । न्ह्यासः याइ "छाय् थारा न्हुया दियागु ?" न्ह्यासः लिउ हानं छकः थारा न्हुयाःलि

पक्क जुइ । थः थम्हं तुं थःत छु जूगु वं तुं चाइ मखु । थःगु न्ह्यःसःया लिसः मवयेवं कलाःम्हेस्यां हानं धाइ "छु ताल धैगु, खँ दुसा थ्व खँ धकाः धायेमाः । न्ह्यागुं थःगु मत्ती जक गुनुगुनु याना च्वनी । कि जितः हे कने मज्यूगु ।" खँ न्यनाः कान्छा दाइयात छुयाये छुयाये जुल । खँ कने मकने धैथें वैत जुल । कने धाःसां मज्यू मकने धाःसां मज्यू । वं मकनेगु हे बिचाः यानाः 'अँ' जक धयाः लिसः बिल । 'अँ' जक धायेवं गाःम्ह कलाःम्ह मखु । वाध्य जुयाः कान्छा दाइनं कलाःम्हेसित धाल " मांयागु जंको छगू थुगुसी यायेला धैगु मत्ती तैगु, धिबा मदु । छुयाये... छुयाये...! " जंको धैगु खँ न्यनेवं कलाःम्ह जंङ्ग जुया हल " गन जंको जिको धैगु, थौं थः नयेत मदु । जिला मानय् मजू । खि ववबुइम्हेस्या लाय्कूया च्यूताः ।" कलाःम्हेसिया खँ न्यनाः कान्छा दाइया नुगलय् थुं दित । खः मखु वं छुं हे छुतय् याये मफुत । छखें ख नं खः थें च्वन । थौं नःसा कन्हे छुयाये धैगु समस्या दुबले मांया जंको । चायेक मचायेक वैत बोक्सीं त्वपू वः थे जुल । "थःत जन्म बियाः खि च्व कयाः स्वाका तःम्ह मांया ब्वं पालन मयायेगुला ? जि काय् जुयाः थज्याःगु छगू हे याये मफैला ? जरुर जिं मांयात स्वर्ग खंके ! जि काय् व मां ।" वं निश्चय् यात । थ्व हे मत्ती त तं वं न्ह्यो वयेका च्छत । कलाःम्ह थः भाःतया बिचाः खँ खं मुर मुरे जुल । मुरमुरे जुइगु नं स्वभाविक खः, माजु व भौ ! वया मनं भाःतम्हेसित ध्वाज्यः हे खः धैथें बिचाः यात । थःम्हेस्यां अपाय्च्वं माया याना च्वंसां थः प्रति छपति हे माया मतः । परसि छत्वाः धकाः न्याना बिइ फुगु मखु । वं थःगु पुलांगु घटना छकः लुमंकल ।

"न्हापा हे हकनारांनं वा धाःबले ग्याना च्वना । हकनारांयाके

ला:गु जूसा गज्या:गु साहुनी जुया: च्वने दँगु आ: स्व: द्विं ख्वा: व:म्ह गज्या:गु मोजं च्वना च्वन ।" छक: भा:तम्हेसित स्वल । फुं फुं धायेक न्ह्यो वयेका च्वंगु । ध्यना च्वंगु स्व स्वं हे वया मत्ती तंया ज्वालामुखि दना वल । जित: जक छु धैगु मत्ती तया: सुया च्वंगु सुख्वा: छखे वान्छ्वत । थ: नं भुग्र्‌क ध्यना च्छत ।

कान्छादाइनं थ:गु इच्छा पूवंकेत न्हि मधा: चा मधा: न्ह्याथे याना: सां धिबा मुंका च्वन । नयेगु त्वनेगु तकं बा: मन्त । न्ह्याथे याना: सां धिबा मुंका: मांया जंको छगू न्यायेकेगु । म्हिग: तले ज्या या:सां लोसे तालं याइम्ह आ: अथे मखु । छगू जोस, छगू उत्साह अले उमङ्ग भय् बिया च्वंगु दु । म्हिग: छकू कोठाय् रङ्ग पाये सिधयेकूसा थौं निकू धैथें ज्याय् उन्नति याना वै च्वन । थौं छथाय् सा कन्हे मेथाय् । न्हापां हे बुक जुया च्वनी । गज्या:गु माग वैगु ।

आखिर न्हापां निसें हे वं रङ्ग पायेगु ज्या याना वै च्वंगु ख: । हानं यानां नं मेगु छु ज्या यायेगु । स: स्यूगु छुं मदु । आख: स:गु मखु । सइगु नं गनं न्हापां निसें हे दरिद्र कुलय् ब्वलंपिं वया बाज्या, अबु अले थौं व । न्हापां निसें इमि पुर्खा याके समस्या, छगू समस्या- थ:गु म्हुतुनि चूलाके कि आख: निं ब्वंके ? थौं उकेया परिणाम कान्छा दाइया मचा बलेया पासापिं फुक्क धैथें प्रतिष्ठीत तर कान्छा दाइ ... ! मजुइगु नं गनं न्हापां निसें वया अबुं नु बाउ क्रीसं आख: ब्वने मज्यू, प्वा: निं चूलाके मा: धका: थ: नाप ज्या याके यंकीगु लिच्व: कान्छा दाइ दरिद्रताया पात्र । कान्छा दाइयात छक: निक: थज्या:गु खँ लुमनी बले वं वया अबु-यात दोषि अले म्वाना च्वनेगु नं ब्यर्थ भा:पिइ । भा:पिनां नं छुयाये, वया

अबुयात दोष बियां नं छुयाये ! वया अबुया जक बैत तःधंम्ह मनू याये मयः जुइला ? तःधंम्ह मनूया अबु धायेके मयो जुइला ? गबलेसं जुइ मखु ! तर छुयाये समस्या दतकि सिइक सिइकं थःगु आकांक्षा व इच्छा यात छखे वान्छ्वयाः भविष्यया लँपुयात खिउँका च्वने मालीगु । छुयाये ... ।

कान्छा दाइ चोधिकः बले वया अबुया मत्ती वया च्वनी न्ह्याबलें ज्वलिं ज्वःपि मस्त सफू ज्वनाः ब्वनेकुथी वना च्वनी बले गय् यानाः जि काय्यात थय् व्छये फै धकाः । तर मत्ती मत्ती जक जुल साकार जुइ मफुल । छें दनाः च्वंम्ह ... कुतुं वयाः मन्त । दक्वः ज्याया भाला अले परिवारया बोझ कान्छा दाइया कपालय् लात । अबुया ज्या थःम्हेस्यां लः ल्हाना काल । कायेहे माल । मां, केहें थः लहीत वं ज्यामि ज्याय् सरण काल । जीवन हना च्वन बलं बलं । केहें ल्यासे जुल, छगू बोझ हानं अप्पो जुल । केहेंयात गय् यानाः बिया व्छयेगु ! वया अबुया इच्छा थें वंगु इच्छा नं अयें चबुत । केहें ब्वया वन । थःम्हेस्यां पपू छुनाः, मस्यां नाप । सकस्यां कान्छा दाइयात लाय् लाय् बुल । लाय् बुयां छुयाये । लाय् बुइ बाहेक मेगु छुं मदुंपि थनया मनूत । थः थिति फुकस्यां पाका हल वैत । पिहां वंसां द्वाहां वःसां सकसियां वैत भ्वाँय् भ्वाँय् स्वैगु मानो व छम्ह अपराधि थें । व थःत थःम्हेस्यां हे थातय् तये मफुत । छम्ह केहेंयात हे कजय् यानाः बांलाक लोकं खंक बिहा याना छ्वये मफुत । उफ् ... । ला जक लाःसा सिना वने नं मासे वल । तर मांह्म लुमं लिसे नुगः तज्याइ थें च्वना वल । म्ह्याय् पय्नं वनंला गोकः मूर्छा जुल धासेंलि थः मदै बले गय् ज्वी थें वं तायेकल । थःगु नुगलय् बेदनां जाःसां थःगु जीबन व्हना च्वन । थःम्हं बिहाः यानाः नये मफुसां जःलाखःलां छम्ह मिसा चूलाका बिल ।

कान्छा दाइया बिहा जुल । बिहा जुइव मनूतय्सं बालाका हइ तर वया ऊं ऊं बांमलाना वना च्वन ? जु नं गनं मजुइ । कलाः स्व ... । कान्छा दाइया दुघाः प्वलीम्ह । न्हापा व ं गुलि कलाः दयेकाः जीबन हानं दना वै धैगु बिचाः याःगु दक्वः अखः जुल । छेँय् ऊन ल्वापु ं थाय् काल । गबलें माजु भौ ल्वापुसा, गबलें छु । छेँय् अशान्ति थाय् काल । कान्छा दाइया मनय् हलचल जुल । गनं मजुइ ... ! अशान्ति मनय् दयेवं ज्या यायेगु नं वैगु मनय् मदया वल । ज्या याःसां गबलें छु स्यं ! रङ्ग पाःसा तातेपाते, गबलें रङ्ग हे वाका बिइगु । वैगु पहः खनाः ज्या याके माःपिनि नं म्वाःज धकाः धया हे च्वन । अलय् ऊं व ं निराशाय् बाय् काल ! नयेत तकं धौ धौ जुल । गबलें मि हे मच्याः । तर थौं अथे मखु । ज्या याये मं दयाः नं ज्या मदु । वैके इच्छा दु ज्या यायेगु । ज्या यानाः मांया मं तुनेगु । तर ज्या गनं मदु । निरासं छेँय् तु ं लिहां वइ । कलाम्ःह तं पिकया च्वनी । मांम्ह छगू कोथाय् "बाबु बाबु" धकाः वैगु नां कया च्वनी । छें वने हे वैत नरकय् द्वाहाँ वनेगु ला धैथें भाःपी । हानं मवनां नं छुयाये । छकः निकःला छें मवनेगु नं मत्ती याइ । तर मांया मायां तोफिके फै मखु । हानं थःगु इच्छा व मांया इच्छा गय् यानाः च्यूट यायेगु । हानं यायेगुसां गय् यानाः यायेगु ? न्ह्यसः वैगु न्हाय्पनय् ऊवातां दं वै । व ं व ं थाय् ज्या मजू । मचाय्क वैगु मत्ती लुया वइ राम साहुया सेफ चायेकेगु ! सेफ चायेकेगु धैगु लुमं लुमं व ग्याना वइ । गबलें मवंगु ल्हाः । गय् यानाः व्छयेगु ? हानं नुगलय् खँ लुया वइ "खुयाः मांया जंको ! थ्वला मज्यू । जिमि मां थज्याःगु धिबां गबलेसं स्वर्ग थ्यनी मखु ! बरु ऊं नरकय् लाइ । "जि खुयाः मांया जंको याये मखु ! ज्वनकि देसं जितः छु धाइ, जि मामं

सुवाःया सट्टाय् सराः बिइ । जि छुयाये सा ! " थः थःम्हं ख्वबि जायेक मुंकी मिखाय् ! थःथम्हेस्यां तुं ख्वबि हुइ । कोथाय् च्वना च्वंम्ह छकः न्हिली कोथा थ्वयेक ।

" छु जुल बाबु " वया मांया सः तायेदइ । लिसः कान्छा दाइनं बिइफै मखु । हानं मांम्हेस्यां नवाइ– " बाबु जितः जंको छकः न्यायेके मखुला ? जितः खतय् तयाः दे चाहिके मखुला ? जि गुलि म्वाइ तिनि ! " खँ न्यँन्यं कान्छा दाइया नुगलय् थुंदी । लाता थें जुइ । व लरखरे जुइ । गज्याःगु इच्छा जंको ! न्हि छकः मन्यंकू धैगुला दिं हे मदु । जंको, जंको ! गज्याःगु मस्युगु धैगु, कान्छा दाइनं मनं मनं मांम्हेसित धाइ । साया घाः कोखं मस्यू । सिइगु नं गनं मिखां मखने धुंकल । मोति बिन्दु ला स्वदँ न्ह्यो निसें वये धुंकूगु । पचि पचि यायां माले माःगुला निदँ दये धुंकल । आः वैगु अबस्था खनीगु नं गनं ! न्हापा हे वं अपरे-सन छगू याके मफु । नत्र थौं वैगु छेँय् फुक्क स्वइम्ह वया मां जुइ । तर थौं दक्व वं हे स्वयेमाल । जाथुइ माल थःम्हेस्यां, दक्व याये माल थःम्हेस्यां । कलाःम्ह ला थःछेँ वंम्ह वःगु हे मखु । वं छकः मांम्हेसित तुंक स्वइ । ख्वाः छ्यातं गुजि गुजि वये धुंकूसां गपाय्चों त्वइसे । चय्दँ दये धुंकूम्ह धकाः सुनांनं धाइ मखु । मिखां मखनाः जक छुयाये ! वं ज्या यानाः चःति हायेकाः हे मांयात स्वर्ग व्छये धैगु मत्ती तै । जि थःगु ज्या हे ज्वने धैगु मत्ती तयाः थः न्हापां निसें मिलय् जूम्ह पासाया थाय् वनी ज्या यायेगु मं तुनाः । पासाम्हेस्यां ज्या याकी वैगु अबस्था खनाः । थःगु छेँय् रङ्ग पायेगु ज्या उत्तिक आबश्यक मदुसां रङ्ग पाकी । थःत सहानुभूति कथं ज्या बिउगुलिं कान्छा दाइनं वैत मनं निसें सुवाः बी ।

थ:गु इच्छा साकार याये फैगु मनं तुनि। ज्याय् न्ह्याचिली। थ:गु ज्या हानं याये दुगु खना: लय् लय् ताइ। मानो वैत न्हापा गबलें हे ज्या मलूनिला धैथें जुइ। रङ्ग पाना च्वंम्ह कान्छा दाइनं थ:गु कोदय् धुंकूगु जीबन हानं लुया व:गु बिचा: याइ। रङ्ग पा:सां न्हापा लिपा थें ताते पाते मजू। बांला: तसकं हे। मन छ्थाय् हे जक।

कान्छा दाइ ज्या सिधयेका: छ वै। थ:गु बिगतया खँ फुक्क लोमंका व्छइ। मांम्हेसिया न्ह्योने च्वना: थ:गु ज्या लूगु खँया नापं स: पिकाइ– "मां छन्त जि स्वर्गय् व्छये। छंगु जंको याये!" थ:म्हेस्यां न्ह्याबलें बाबु जित: जंको याये मखुला धका: न्यंसां न मवाइम्हेस्यां थौं मां जि छन्त जंको याना बी धा:गु खँ न्यना: मांम्ह तसकं लय्ताइ। काय्या थुलि खँग्व: न्यनेवं थ:गु जंको थौं हे ख:ला धैथें जुइ। वैगु आत्मां स्वर्गया छगू थाय् त्यइ। म्हिग: तले हय् हय् कुंगु वैगु ख्वा: छकलं पिचुया वल। ख्वालय् तेज दया वल। मांम्हेसिया थज्या:गु पह खँ खं कान्छा दाइया नुगलं निसें लय्ता: ख्वबि हाल। जिगु म्हुतुं न्हापा हे छाय् थज्या:गु खँग्व: पिमज्वल धैथें वं छक: नुग: हेकुंकल। वं थौंया ज्याला म्हिचां लिकाल। बँय् तल। नोट छपा: छपा: यायां न्यिन। च्यातका ... ! च्यातका दां खंबले वैगु नुग: स्वकु थाहां वन। वं धिबा स्वस्वं बिचा: यात न्हि थुलि थयेगु, थुलिया नयेगु, भाग थ थं यंकल। जिमि मांया जंको, गय् मयाये जि!

थौ कन्हे कान्छा दाइया लिमला:। गनं गनसा गनं गन रङ्ग पायेगु ज्या। सुयां नं रङ्ग पाये माल धालकि कान्छा दाइया नां न्ह्यथनि। कान्छा दाइ रङ्ग पायेगु ज्याय् लोकप्रिय। वं न्हिनय् जक ज्या याइगु मखु, सुथय् बहनी नं यायेगु याना हल। छम्ह निम्हेस्यां कान्छा दाइनं थपाय्चों

ज्या याःगु खनाः धानं धाल– "कान्छा दाइ, छं धिबा गन जक तयेगु ?" तर लिसः कान्छा दाइनं न्हिलाः जक बिल ।

कान्छा दाइया हिसाबं न्यासः पाय्‌मो मुने धुंकल । वया मत्ती जंको यायेत गात । वैत सःतेगु थ्वैत सःतेगु नां बिचाः यायां यंकल । अले थःछैं च्वंम्ह थः कलाःयात सःतः व्छयेगु । थज्याःगु मत्ती त तं कान्छा दाइ कय्‌गू छप्वः ज्वनाः थःगु छें स्वया वया च्वंम्हेसिया न्हाय्‌पनय्‌ सकसिगुं सः पिज्वल "हय्‌ ... हय्‌ ।" सः तायेवं एक सूरं वया च्वंम्ह कान्छा दाइनं लिफः स्वयेत छ्यं चाहिले मलाःनि मोतरं वैत थक्कर नके धुंकल । कान्छा दाइ छखे भोसू वन । ल्हाती च्वंगु कय्‌गू लँसं तितर बितर जुल । कान्छा दाइया छ्यं छगलं हिं त्वपुल हिफः द्यो थें च्वंक । सकलें चाकःछि भुन । का का अस्पताल यंके माल धकाः धा धां मोतर छगलय्‌ तया यंकल तर अस्पताल थ्यने न्ह्यः हे कान्छा दाइनं थःगु सासः तोफिके धुंकल । वहे मोतरं वैगु सासः कैबी धुंकल । गुम्हेस्यां ड्राइभरयात दोष बिया च्वन, गुम्हेस्यां कान्छा दाइयात हे ! लँय्‌ वया च्वंपिनिगु मिखा लाना च्वन तितर बितर जुया च्वंगु कय्‌गुलिइ ।

छें च्वनाः दङ्ग जुया च्वन मांम्ह जंको कंस धकाः । काय्‌या छु जुल धैगु वं मचाः । चाइगु नं गनं ? अय्‌नं कान्छा दाइ सी धुंकूसां म्वाःम्ह थें जुयाः मांम्हेसित धया च्वन– "मां जि छंगु जंको याये ।"

पौभाः थौंया इतिहासया

जिगु छेँय् सिँ हइम्ह दाइचा । ख्वाः स्व स्वं हे नुगः मछिना वः । उखुनु नं का प्वाथय् अन्न छगः हे मदयेक सिँ क्वबुया वःगु । वैगु ख्वाः व म्ह खनाः जितः माया वनाः जिमि वैगु भिगु लं छपाः बिया व्छया । वं गज्याःगु सुवाः ब्यु ब्यु वंगु । धात्थें न्ह्यः पुम्ह दाइचा खः । वया नुगलय् वेदनां जाया च्वंसां न्ह्याबलें ख्वाः न्हिलां भय् ब्यु । गज्याःगु प्रतिक दाइचिया । दाइचिया परिवारया नामं छम्ह काय् अले कलाः । कलाःम्ह नं तसकं हिसिचा दु । खँ नं उत्तालं सः । अय्नं छुयाये दुखि ! गथे गथे जितः दुखिंपि खनकि नुगः तयां तये मफैगु । धिबा छगः निगःया ला ल्याः मतया । तर जिमि मैचिया बौम्हं धाःसा गबलें इपिं नाप खँ तकं ल्हाकी मखु । वया थः सिवय् क्वय् च्वंपिं नाप खँ तकं ल्हाये मासे मवः । छाय् खः जिं हे मस्यु । जितः उखुनु नं थथे धाल– "स्व, व सिँ हइपिं नाप खँ ल्हाना च्वनीगु मयो ।" छुयाये फयाः नं जिं लिसः बिइ मफु । थःम्ह जीबन पासा । जिं वैत थथे धाःगु जूसा नरथक्क हके धुकल ज्वी । छुयामे ..., धात्थें धायेगु खःसा मिसा जुयाः म्वायेगु हे ज्यालगे मजू ।

छखें छखें लुमना वइ थौं कन्हेया मिस्त, गुम्ह छु जुया च्वंपि, गुम्हछु जुया च्वंपि। तर थः ... ? थः थम्हंतु बेकार ताः । न योग्यता न ... !

छुयाये न्हापां मां अबु ब्वँ ब्वँ धाःबले ग्वाइँ व कानकान पिच्चा म्हिताः फुत । तःधिकः जुइवं बिया हल, छुं हे याये मफुवं ! आः जिगु नुगः ख्वः । बिचाः बिचालं न्ह्यो वयेके हे मफु । गबलें दाइचिया व्यथा, गबलें थःगु हे । घ्यना च्वंम्ह म्ह्याय्यात छकः स्वया । मस्तं मचा घ्यना च्वन । अबुम्ह नं खाताय् फस फसं न्ह्यो वयेका च्वन । घडी छकः स्वया । तिन बजे । गबले द्यो तुइ धैथें बिचाः । न्ह्यो वयेके हे मफु । बल्ल बल्लं द्यो तुइल । मजिल धकाः दना । वसि बँ पुना । लः काःवनेत घः न्ह्याज्याकाः क्वहां वये त्यना बले सुनां मस्यू छेँया लुखा ग्वार ग्वार यानाः संकल । क्वहां वया । कोठाय् द्वाहां वने त्यना, द्वहां हे मवंसे लुकु लुकु क्वहां वना । लुखा चायेका । दाइचा ! दाइचा धुसि लुक्क सिँ क्वबुया च्वंगु । स्वये हे ज्यातु पहः वः । द्वाहां वा धकाः छ्यली दुकया । ज्यातुसे च्वंगु सिँया कु दिकल । व्सुकाः छकः तल । जि वया ख्वाः छकः तुक्क स्वया । वया ख्वाः छपातं कचि घाः व वँचुसे च्वं । वया मिखा सिकु सिकु धाः । वं नं नमवाः, जि नं नमवाना । भचा तक निम्हं मौन । आखिरे जि हे न्यना । "दाइचा ख्वालय् गय् कचिघाः ?" अय्नं दाइचां लिसः मब्यू । जितः धाःसा लिसः काये हथाय् जुइ धुंकल । हानं जि न्हापांगु हे न्ह्यसः दोहरे याना । वं छकः व्सुकाः तल जिगु न्ह्यसः धुंकाः । वं नवाना हल– "भाउजु थ्व घाः ... मखु, बरु थौंया सिर्फ चिं जक खः ।" वैगु खँग्वः जि छुं हे थुइके मफुत । वं दिपाः कयाः नवात– "तले दाइनं ब्वःबी लाकि ?" जि काल्पनिक लिसः बिया "धाइ मखु वं हे व्छया हःगु !"

जिं थुलि धायेव वया ख्वालय् न्हिलासु पिदन । वं धाल– "भाउजु थ्व घा: या बारे न्यनेगु ?"

न्यनेगु ! धा दाइचा, जिं उत्सुक पहलं धया । जिगु स्विकृति कया: वं धया हल ।

"थौं ... थौं चान्हय् हे बनय् वना । सिं पाला:, क्वबुया: पला: त त: पला: याना: न्ह्या: वया च्वना । नापं पला:या स: प्रतिध्वनित जुया: पिहां वया च्वन । अचानक जिगु पला:या स: नाप नाप जिं ताया छम्ह मिसाया स: । जिं थन अन धाये मफुत, स: ताये मन्त । अय्नं जिगु पला: न्ह्यामज्या: । जि अन हे स्थिर जुया च्वना । स: ताये हे मदु । अमला धैर्यें जुल । जिं पला: न्ह्याका: थ:गु हे पलाखं वया च्वना । जिगु न्हाय्-पनय् हानं वहे स: थ्वत । ख्वखना स: ! जि तक दिना । स: ऋं तत: स: जुल । जिं सिल, स: व:गु थाय् । जिं सिं बँय् दिका: पा ल्हातं ज्वना: चिइकुं न्ह्या:वना । जिं खन । जिं खन । खनेवं जिगु मिखा अनयास तिसित ।"

वैगु खँ तक्क दित । जिं उत्सुक जुया: धया– "अनं छु जुल दाइ-चा ?" वं भचा ख्वा: गरखेसे तया: धाल–

"मिसाम्ह निर्बस्त्र, नाङ्गा ! अले मेम्ह मिजंम्ह अर्ध नग्न । थ्व खनेवं जिगु मिखा चयाना वल । मिखां छुं हे मखन । मिसाम्हेसिया सँ भुलुसुलु दं ! मिखाय् ख्वबि जा: । प्यखेरं छक: मिखा ब्वया । द्वक जायेक सिं, द्वकइ द्योने खाकि रङ्गथें च्वंगु लं अनं प्यखेरं कुलि कुलि मिसालं व परसि । खँ खं हे मिच्याना वल । बँय् वान्छ्वया । जिं व मिसाम्हेसित स्वतले व मिजनं जित: स्वत्यांग्रा पुइक प्यंकल । जिं छुं

हे मिखां मखन, दनेत स्वया; दना। दने मलावं जुदोला छु सःह्म जुगुलि हानं नकल। जि चातुवाः वन। ख्वाः छ्पातं कँथं सुल। जितःला छुयाये छुयाये जुल। होस हवास हे छखे जुल। बँय् अप्पा माला, मलुउ। अय्नं पचि पचि यायां माला। बल्ल देवं बिल धायेला छु धाये जिगु पा जिगु ल्हातो वल। पा ल्हाती दयेवं जिके भचा शक्ति दना वल। व मिजंम्हेस्यां हानं दाये त्यंगु जिगु पां छात्ती नकल। छत्थु यां छत्थु! छकलं व धे धे चुलाः धग्रङ्ग धायेक ग्वतू वन। म्हुतुं हि ल्ह्वल।"

"हि ल्ह्वल ...!" जि दाइचिके ग्याः पहलं न्यना।

"खः भाउजु।" दाइचां लिसः बिल। "हि ल्ह्वयेवं जि ग्यात। मिसा छकः माला, अहं गनं मदु। अले जि थःगु क्वबिया वैगु सिँ ज्वनाः थन वया।" थुलि धयाः व टक्क सित। वैगु खँ न्यनाः छखें न्हिले मास्ति वल। छखें ग्याना वल। अय्नं जिं वैत धया– ग्यायेम्वाः, छं खःगु ज्या याना वःगु खः। क्षीथाय् च्वंपिं थज्याःपिं दक्वसित थथे हे याये मानि।" धयाम्हेसिया सः कम्पित जूगु जिं थः थम्हं तुं चाः।

जिगु खँ न्यनाः दाइचां धाल– "भाउजु जि वँ हे वने, बरु ... धिबा छकः बिया च्छसा जिउका!"

धिबा धायेवं जितः आत्थु आत्थु कन। तलय् धिबा धाः वने, जागय् ज्वो मवने दाइचिया दयनिय सः। दाइचित अनं तुं तयाः जि थाहां वना। व च्वना हे च्वन तिनि। धाये मधाये जुल। क्षसक्क लुमन जिं मुंका तयागु धिबा! वहेसां बिइ धकाः तोजक दराज चायेका। ग्या ग्यां धिबा कयाः क्वहां वया। दाइचा क्षुके जुया च्वन तिनि। जि खनेवं न्हिला हल। जिं वैत क्षितका दां बिया। वं धाल– "भाउजु जिके लित बिइगु धिबा

मदु, छुयाये ... ! ”

“ म्वाल दाइ, ल्यं दुगु धिबा । बरु याकनं अस्पतालय् निं हुँ ! ”

अस्पताल धायेवं दाइचा छकः न्हिल । जिं वैगु न्हिलासुया लिसः कायेत न्ह्यसःयाना । वं धाल– “अस्पताल वनां छुयाये ... अस्पताल वहे अस्पताल ! ”

वैगु खँ न्यना: छखें खः थें जितः ताल ।

दाइचा व जि निम्हेसिगु खँय् ज्वालामुखि तछ्याना बिल व वया:, “ गबेत खँ ल्हाना च्वने मा:गु, लः का:वने नं म्वा:ला ? ”

वैगु सः न्यना: दाइचा ग्या: पहलं “ वने न्हि भाउजु ” धया: पिहां वन । व तलय् थाहां वन । जि याक:चा भचा थन हे च्वना । जि दाइ-चित धाये मासे व:गु खँ तकं धाये मखन । जित:ला पुरापुर थ्व छेँय् जेल थें ताल । ला जक ला:सा ऋयार कुर याये मासे वः । तर छुयाये ..., फया: नं बिवस ।

उखुनु वंसां निसें दाइचा छकः हे मवःनि । न्हापा लिपा जूसा प्यन्हुइ छकः न्यान्हुइ छकः हे मपाक वइम्ह । बिचाः यायां जा थुया च्वना । मचा क:सी म्हिता च्वन । दना: क:सी वना । निभा: थिना वल । म्हिग: यागु वस: पाये मानिगु लुमंसे वया: वस: पा:वना । म्हिग: निभा: मत्व:गुलिं थौं सकस्यां छेँय् वस: पाना च्वंगु व पाना त:गु खनेदु । जि वस: पाना च्वना बले लिक्क च्वंम्ह नं बाता जायेक वस: तया: क:सी थाहां वल । बाता धिग्रिक धायेक जस्ताय् दिकल । गथे ऋयातुल थें मस्यु, वया म्हुतुं खँ पिज्वल “तसकं हे ऋयातुका, म्ह्याय्पिं छम्ह थे छम्ह ज्यालगे मजू । गुम्हं गन हँ, गुम्हं गन । दक्व यायेमा: थम्हं हे । ”

"मखु ... तँता:जु छचला दीमा:का । छि हे जि याये धाइम्ह" जि धया ।

"मधयां छुयाये सा । छता या:सा छता स्यंकीगु, उखुनु म्हं मफु धका: जा थुइकां धेरो थें नायेका बिल । बौम्हेस्यां ला नहे मनः । म्हिग: नं का वस: छक: चा धका: चायेकां प्यतका वंगु भ्यग: तछ्याना बिल । धात्थें मयजु, थौं कन्हेयापिं की थें न्या:पिं मखु ... ।"

"रम्भा पीत ... रम्भा पीत" धका: तिवां तिवां स:तू गुलिं जि हत्तपत्त मचा ज्वना: क्वहां वया । कोथाय् द्वाहां वना: स्वया । छेँया न्ह्योने च्वंम्ह बिदुरचा जुया च्वन । सें सें फुं फुं मिक । जिं न्यना– "छाय् बिदुर, अपाय्चों तिवां तिवां हाले मा:ला ?"

सिर्फ सें सें व फुं फुं जक वयेका: वं लिस: मब्यू । जिं हानं न्यना । वं धाल– "पीत पिन्थाय् सिँ हइम्ह दाइचिया कला: दुनि मोतरं क्यल !"

"हं ... !" जिं छकलं ऊस्के जुया: न्यना । "गन ... गन । नु... नु... !!" धका: जिं मचा अनं तुं तया: गा छपु कया कथं ब्वां वना । धात्थें मोतर छग:यात सकस्यां भुना च्वंगु । जि मनू चिइका: न्ह्योने वना । धात्थें दाइचिया कला: । मोतरया पांग्रा हि व न्ह्यपुं जा: । मनूत फुक्कसिया मिखाय् ख्वबि ल: ल: धा: । गज्या:गु विभत्स दृश्य । जित: म्ह छम्हं क्वा: लखं लुना थें जुल । म्ह थर... र... खात । इकुथें नं जुल । भचा बिचा: नं याये मा:नि । मनू क्य:सर्भ्फिन्यास: पुलेका छु धैगु बिचा: । फोटोग्राफरत वल । किपा काल । छ्यं चुं जूम्ह दाइचिया कला:यात पोस्तमार्टम यायेत अस्पताल यंकल । ख्वया च्वंम्ह दाइचिया काय्यात जि

कया । अय्नं मनूत दहे दनि । जिं दाइचिया काय्यात ज्वना वया च्वना बले मनूतय् सः जिगु न्हाय्पनय् द्वाहां वन । " भाःत ज्यानमारा जुयाः जेलय् वन, कलाः मोतरं क्यल; बिचरा मचाया दसा ।"

" ज्यानमारातय्त ला सजाय बिइहेमाः । पां पाःगु हँ ।"

मनूतय्गु खँ न्यँ न्यं हि क्वाना वल । वना इना इमिगु म्हुतुयात पाकां सुइ मासे वल । मचायात छेँय् हया । बिचरा न्यादँ दुबलय् हे मां बौनाप बायेमाल । छुं मस्यू बिचरां । तलय् हया, छखें ग्याः । बौम्ह वलकि द्वितय् मस्त तलय् तलय् थ्यंक हल धकाः ब्वः बी । आखिर द्वि हे जूसां वैके नं हि दु, फ्किके नं हि दु ह्याउंगु ! अय्नं छुयाये ... समाज !

बिचाः वया च्वन, मचा व वया मांया । मचा व जिमि म्ह्याय्यात कःसी म्हितकाः जि जाथुया च्वना । गबलें म्ह्याय् न्हिली, गबलें व मचा । मां सिइगु धैगु मत्ती मदु । स्वप्न संसार मचाया लागी । जा बुत । अय्नं बौम्ह मवःनि । बल्लं वल । थाहां वल । वं खन व मचा । वैत व मचा अपरिचित अय्नं मचाया आभूषण खनेवं वं अनुमान याये धुंकल । वं न्यन " थ्व सुया मचा ? " लिसः बिइत छुयाये छुयाये जुल । अय्नं जिं मग्यासे लिसः बिया " दाइचिया काय्, वया मां मोतरं क्यःगुलिं जिं हयागु ! " थुलि धायेवं व मिच्यात । भैरः मिखा कनाः हाल " दाइ-चिया काय् ... थन बैगलय्, का षितयंकि याकनं, नत्रसा ... ! " अनं तुं खँपु दित । वैगु भैरः मिखा जिगु लागी न्ह्यवःसा जुइ धुंकल । जिं नं मग्यासे धया " नत्रसा ... छु ? "

" थ्व मचा थन तयेगु जूसा छ थन च्वने दै मखु ।"

" जिगु नं अधिकार दु थ्व छेँय्, छिगु जक मखु ।" जिगु तंया मि

पिहां वल ।

" जितः धम्कि बिइगु मखुला " धकाः वं जितः न्यतलय् मि हे पिहां वयेक दाल । जि नं निं वाये मफुत । मस्त जितः दाःगु खनाः ख्वया हल । मस्त ख्वया हयेवं व ननि मवासे सरासर पिहां वन । न्यताः हिइसे च्वं । न्हाय्कनय् स्वया– न्यापति बांसिइ दु । जितः छखें न्हिले मास्ति वल, छखें ख्वये । अय्नं जि धैर्य तयाः मस्तय्‌त जा नका । जितः धाःसा नये हे मासे मवल । अथें हे जुल ।

ई ब्यु ब्युं वना च्वन । द्यो खिउँया वल । अय्नं व मवः । मवःसां जिगु नुगः थौं मख्वः । न्हापा नं निकः स्वकः द्वाहां मवये धुंकल । ई घुसुहुं न्ह्याना च्वन । घडी स्वया, एघार बजे । निम्ह मस्त फुं फुं धायेक न्ह्यः वः । जि याकःचा सां थौं मग्याः । गय् ... गय् ! धा धां टाङ्ग थात । एक बजेया संकेट । घडीया टिक् ... टिक् सः वया च्वन । न्ह्यः वहे मवः । बिचय् गनं किरिक्क काराक्क सः वः । थबलय् लाक्क निम्ह स्वम्ह मनूतय्‌गु सः तायेदत । जि हथासं ख्यालं स्वः वना । निम्ह मनूतय्‌सं बैत पाचिना हःगु । खापा चायेकेत क्वहां वया । खापा चायेका बिया । तलय् हल । वया म्ह छम्हं हि व भ्यातना जक । ध्वगी नवः । जिमि व ! छुयाये छुयाये जुल । गय् जुयाः धकाः जिं तः वः पिंके न्यना । लिसः वल "अय्लाः त्वनाः करपिनि म्ह्याय् मस्तय्‌त ज्वं वंगु, दाया हलका ।" थुलि धायेवं जिगु नुगः बेदनां जाया च्वंसां पिने न्हिला पिदन । जि इतिइतिं न्हिला । मस्त नं दने धुंकल खनी । जि न्हिलागु खनाः तःवःपिं व मस्त पक्क । जिमि म्ह्याय् नं छकः जितः स्वइ, छकः बौम्हेसित । बौम्हेसिया अबस्था खनाः जिमि म्ह्याय् जितः स्वयाः ख्वल " मां ... बाः ! मां ... बा ... ! ! " अय्नं जि न्हिला तिनि इतिइति । ○

थ्व:गु स:

" मिश्रि ! नामं निसें हे चाकु । गज्या:गु यैपुसे च्वंगु नां । छं न्हापा यक्व मिश्रि न:गुलि छंगु नां मिश्रि त:गु जुइ ख:ला ? "

" जित: मिश्रि धैगु यहे मयो । " मिश्रि मछाह पहलं लिस: बिल ।

" गनं यइ, यक्व जुलकि चिनि हे खाइसे च्वनि, जित: ला गय् गय् चिनि, मिश्रि चाकुगु धालकि थज्या:गु य: । खनकि हे म्हुतुइ तय् मासे वइगु । " मिश्रियात हाय्के थें याना: दक:मि दाजु धया च्वन ।

न्ह्याम्हेस्यां न्ह्यागु धा:सां, हाय्कूसां मिश्रि तम्वेकी मखु । फुसा लिस: बिइ मफुसा न्हिला जक च्वनी । थ:गु खँ धाय् मन्त कि सुम्क च्वना बी । खँ अथें त्वादला वनी । मिश्रि सकसितं खँ ल्हाना: चित्त बुझ्य् याय् फु । खँ नं स्वैत धाय्ज्यु मज्यू वं बांलाक थू । न्ह्यागु धा:सां न्हिला जक च्वनि व । व न्हिउ लिसे गा: म्हुया च्वंपि ज्यामितय् मन चं चं धाइगु । अले चा ल्ह्यया च्वंपि मिस्त नं वैत हाय्कुगु खना: लय्ताया च्वनी ।

गा: म्हुया च्वंपिसं म्हुया तु च्वन । चा ल्ह्यया च्वंपिनि ल्ह्यया तु च्वन । खँ नं ल्हाना च्वन, ज्या नं सिधया च्वन । ई वंगु हे मचा: ।

निभाः दन्न थिना च्वंसां इमित ताँन्वः मचाः । चःति तिकितिकि हाया च्वन । छखे लिक्क ज्या मयासे ल्हातय् कुसा ज्वनाः स्वया च्वन ठेकेदारं । चा ल्ह्याया च्वंपिनि नं दिपाः मद्‌ु अले ज्यामितय् नं । बल्लं सकस्यां दिपाः दत । बजि नयेगु ई । फुकस्यां थःके दुगु ज्याभःत द्वँचिन । मिस्तय् नं दाला दक्व छथाय् द्वँचिनाः न्ह्योनेसं च्वंगु तुं हिती ल्हाः सिल । गुम्हेस्यां ख्वाः नं सिल । गुम्हं छखे लिना वन । गुम्हं मेखे । गुम्हेस्यां थःम्हेस्यां हे बजि ज्वना वःगुलिं अनंतुं नयेत फ्यतुत । मिश्रिया नं थःम्हेस्यां हे बजि छेँय् ज्वरे याना हःगुलिं छमा सिमा क्वसं च्वनाः नसाप्वः उल । कःनि मुस्या अथे हे बामना ति दै । अले क्यातुसे च्वंगु तुसि, बागः यानाः चाना तःगु । न्हापां हे तुसि क्वाराक्क धायेक न्ह्याल । तुसि म्हुतुइ तयाः चरुम चरुम धायेक न्ह्याया च्वं बले ठेकेदार मिश्रिया न्ह्योने मुसुहुं न्हिलाः वल । ठेकेदार वःगुलिं मिश्रि मछालाः थःगु नसाप्वः सुचुकेत स्वल । प्वः सुचुकेत स्वःगुलिं न्हिलाः ठेकेदारं धाल– "मिश्रि, छाय् सुचुके त्यनागु, दः बी माली धकाः ला ? तर ... जि ... !" ठेकेदारया खँग्वः अनंतुं दित । वं मेगु नमवाः । वं मेगु हे खँ छुत । "मखु थौं जितः छं हैगु कःनि मुस्या नये तसकं मासे वल, नके मखुला ?" ठेकेदारया ख्वाः खनाः मिश्रिया ख्वाः ह्याउँसे च्वन । ख्याः ला निइला वं छुं हे धाये मफुत । नये नं मछि मनये नं मछि मिश्रियात । छुयाये छुयाये ।

"खः, जितः नके मखुला ?" ठेकेदारया सः न्यनाः वैत छुयाये छुयाये जुल । उसि उसि सना च्वंगु खनाः ठेकेदारं धाल– "मछालेम्वाः ति" धकाः ल्हाः फल । ल्हाः फसेंलि मिश्रि बाध्य जुयाः हे कःनि व मुस्या छम्हू छम्हू बिल । बिइवं ठेकेदारं भ्वा तिन । मिश्रिया नये मछाः अथें

ख्वालां जक ख्वया च्वन । मिश्रिया थः न्ह्योने दयाः नये मछ्याःगु खनाः ठेकेदारं थुइकाः " का वने न्हि, तसकं हे साः " धा धां वन । ठेकेदारया पहः खनाः मिश्रि अजूचाल । ई वनीन धैगु मत्ती तयाः भ्वाका भ्वाकां कःनि मुस्या म्हुतुइ तल ।

बजि नये सिधल । सकलें मुन हानं । ज्या यायेत न्ह्याचिल । ख्याः यायां ज्याया ई नं सिधइन । सर्गतय् ह्याउँजः खने दये धुंकल । सकलें ज्यां दित । ज्याभः छखे तल । ल्हाः तुति ख्वाः दक्वस्यां धैथें सिल । सिले सिधयेकाः फुक्क ठेकेदारया न्ह्योने मुन । थौं छवाःया धिबा बिइगु दिं ! तर अफसोच फुक्कं अथें हे दना जक च्वनेमाल । ठेकेदारं स्वैतं धिबा मब्युसे मुसु मुसु न्हिलाः सकसितं पालंपाः स्वै च्वन । व न्हिला च्वंगु खनाः ज्यामित फुक्कसिया मन चं चं धाः, धिबा बिइतिनि धकाः। धिबा कायेवं जि थ्व याये व याये धैगु सकसियां मत्ती खँ दासि वया च्वंगु दु । थौं म्हिगः थें ज्यामित पाः नं मजू । सकसियां ठेकेदारं गुलि जक हायेका च्वंगु धैगु मत्ती । ख्याः याना च्वंगु मत्ती । तर ख्याः मखु नी हे जुल । ठेकेदारं थौं धिबा मबिइगु कोछित । धिबा मबिइगु धायेवं सकसिया म्हुतुइ तालं ग्वया बिल । ख्वालय् सुपाचं भुन । न्हाचःतले प्रफुल्लित जुया च्वंपिं सकलें निरास जुल । म्ह छम्हं ल्वहं धाना थें जुल । मिश्रियात नं छुयाये छुयाये जुल । वं छेँय् थ्यंकाः थ्व याये व याये धकाः बिचाः याःगु कल्पना थें जुल धैगु वं भाःपिल । अय्नं छकः धैस्वये ज्यूसा, धैगु मत्ती तयाः मिश्रि नवात– " ठेकेदार साहेब, छकः निगाह तै दिसँ । थौं धिबा मन्त धायेवं ... ! " खँग्वः अनंतुं दित । मिश्रि नवायेवं मेपिंके नं साहस वल । मेम्ह छम्हस्यां नं नवात– " खः ठेकेदार साहेब जिला थौं धिबा

थ्वःगु सः

मज्वँसें छेँय् वने हे मज्यू । धिबा मन्त धायेब जिगु बाय् थन हे जुइ ।" वैगु खँ न्यना: ठेकेदारया नुगलय् च्वास्स सुलला मस्यू न्हिउ ख्वा: छकलं ख्युंसे च्वन । वं छक: व मनूया ख्वा: स्वल अले चाक:ंछि मिखा ब्वल । मनूतय्गु ख्वा: स्व स्वं व थ: हे मू हाल [। मचायेक वया म्हुतुं पिज्वल, छगू भाव मुद्रा कया: । "स्व पासापिं, थौं छिपिं सकसितं समस्या दना च्वंगु जि मचा:गु मखु, अय्नं छुयाये जि विवस ।" ठेकेदारया खँ न्यना: सकलें पक्क, सुनानं नवाये मछा: । फुक्कसिया मिखा ठेकेदारयाके ।

"थन छुकिया गन्थन लय्" सुयागुं स: मचाय्क थ्वत । सकसिया मिखा स: व: पाखे लात । सकसिया मिखाय् छम्ह अपरिचित तर ठेके-दारया मिखाय् परिचित ! छम्ह साहु नां दंम्ह । साहु खनेवं ठेकेदारया ख्वा: हिं बुला त:गु थें जुल । वं छक: ज्यामितय्त हक्के थें धाल– "छु स्वया च्वनागु, कन्हे बी धैगु मता:ला । छिमिगु हि च:तिया मू कन्हे बी ।"

"ख: ख: कन्हे बी !" छम्ह अपरिचित मनू पाखें नं कन्हे बी धैगु न्यना: फुक्क मय: मय: थ:गु इच्छा व आआंक्षायात छखे वान्छया: पला: न्ह्याकल । साहु ठेकेदारया ख्वा: स्वया: छक: न्हिल । ठेकेदारं प्वंल्हातं ज्यामित लिहां वना च्वंगु स्वया च्वन । "का सा" वने न्हिं धया कथं साहु मोतरय् च्वना: वन । ठेकेदार नं थ:गु लँ लिना वन याक:चा । लँय् वना च्वंम्हेसिया न्हाय्पनय् न्हाच:यागु स: थ्वया च्वन "थौं धिबा ज्वना मवन धा:सा जि छेँय् वने म्वा:ल ।" अले मिश्रिया स: "ठेकेदार साहेब, छक: निगाह तैदिसँ ।" न्हाय्पं प्वा: तिइत स्वइ वं । लँय् वना च्वंम्हेसिया मिखाय् ज्यामितय् तिकि नना च्वंगु च:ति ! लुमं लुमं वं थ:त थासय् तये

मफुत । जि गज्या:गु पाप याना च्वनागु धैगु वैत मने वन । छखें वैत धाल, मखु ...मखु, छं पाप याना च्वंगु मखु । छ निर्दोष ख: ! वं थ:गु बिवसताया बाखं, मिश्रिया स: व मेमेपिनिगु बाखं छगू हे धैगु भा:पिल । "ठेकेदार, सकसियां मिखाय् जि ठेकेदार । तर सकसिगु धिबा नया च्वनाम्ह जि मखु ।" वैत थ:गु बाखं थ:के तये मयल, सुयातं मकं तले सान्त्वना मन्त । वं थ:त हत्यारा भा:पिल । सकल ज्यामितय् हत्यारा । लंय् वना च्वंम्हेसिया न्हाय्पनय् स: दुथ्यन छगू परिचित स: "कन्हेला सत्य बी हये ।"

"मज्यू ... मज्यू", छक: निक:ला, आमथे ध्वं लायेत, ग्वक:ला जि छन्त माया याना: बिया व्छये धुन, थौं ला जि मफु । का बिया व्छयेगु मखु ।" धका: पसले तले थाहां वन । हाला च्वंम्ह स: सुके थें जुल । निरास भावं लिहां वयेत वइ । पिहां वयेवं खनी वं ठेकेदार यात । खनेवं तं पिकाइ । तं पिकाये न्ह्यो ठेकेदारं वैत ह:पा बिइ कथं थ:के दुगु न्यातका दां बिया: धाइ "ना थुकें न्याना हजि !" धिबा स्व स्वं व मनू बोकसी खा:थें खाइ । वया म्हुतुं स: थ्वइ "छ मनू मखु ठेकेदार साहेब ... ! छम्ह मनूया रूपय् मनूया हि त्वनीम्ह !" वैगु खँ न्यना: ठेकेदारं थ:त थम्हं तुं राक्षस भा:पी । व मनूया स: हानं पिज्वइ "जिमि थ:गु हि च:तिं म्वाये तर कत:या धिबां म्वाये मय: । छि थ्व मद्दत या:गु ला छगू उपहास ख: । यदि छि मद्दत याइम्ह ख:सा न्हाच: हे धिबा बी फुनि । तर द: जक थ्व छाय् ... ! जि ... थौं थुलि जक जित:, तर जिसिकें नये मखना: वां वां खाया च्वंपि ... । ईपिं फुक्कसित छाय् मयाना ।" थौं थज्या:गु स: ठेकेदारं न्यने दत वया पाखें । गबलें स: छस:

थ्व:गु स:

मतंम्ह मनुखं थौं थज्या:गु सः पिकाल । पित्या: व बिवसतां घयपुल कि मनूतय् न्ह्यपुं लिफः तकं स्वइ मखु धा:गु ठेकेदारं चाल । ठेकेदारयात छुयाये छुयाये जुल । वं वैत छुं मधाः थः हे दोषि भा:पिनाः लिहां वल । डेराय् थ्यंगु थः थम्हंतुं मचाल । व छकः भाबुकताय् दुन । वैत थौं थें गबलें मजूनि । म्हिगः तले वैत सकस्यां ययेकू तर थौं वया न्ह्योने हे अपराधि साबित याना बिल । वैगु मनय् शान्ति मन्त । गज्या:गु ज्या ज्वने लात धैगु पश्ताचापय् लात । छुयाये छुयाये जुल वैत । च्वं च्वं थे च्वने मछुत । व थ:गु बाखं कनेत मिश्रिया छेँय् वन । तले थ्यने न्ह्यो वैगु न्हाय्पनय् सः थ्वत, छम्ह बुरिया सः "व ठेकेदारया जक म्हुतुला ? कतःयात ज्या याकाः ज्याला बी म्वा:ला । कतःया च:तिं मोज याइपिनि गबलेसं भिं जुइ मखु ।"

"छुयाये मां, थौं कन्हे थज्या:पिनि हे जय जुया च्वंगु दु" मिश्रिया सः थ्वत । सः न्यनाः वैत छुयाये छुयाये जुल । गुलि आस कयाः शान्ति काये धकाः व:गु दक्व निरासय् हिल । वैत अन च्वने हे मयल । वं थ:त भिं धैगु बिचाः परिणत जुइगु खनाः थः हे अजू चाल । ठेकेदारं छ्चली च्वँ च्वं हे बिचाः यात "साहुया खँ न्यने मखु" धकाः । अय्नं वैगु मन मच्वं । वं थ:गु बाखं मिश्रियात कनेगु हे बिचाः यात । मचायेक वैगु पलाः स्वाहानेय् जुल । तलय् थ्यन । खापा व्हातां चा: । द्वाहां वनेला मवनेला अऊऊ नं व दोधारय् लात । । दुनेया अबस्था खँ खं वैत गथे गथे ताल । क:नि मुस्या, सी म्वायेया त्वाथलय् च्वना च्वंम्ह मिश्रिया मांया न्ह्योने । अले चा धम्प छगः, अम्प निगः, त्वइसे च्वंगु सिलाबरया देमा निपाः, त्वहंया बारचा निगः । अले हाकुसे च्वनाः नं चिरिचिरि बा:गु लासा निपाः,

छपातय् मांम्ह अले मेगु छपातय् सु मदु । मिश्रि सिपू दुयाः अगूचाय् छु याना च्यन मस्यू । भू भू धायेक पं थूचां मि पुया च्वन । फं खिउँसे च्वंगु कोठा उकेसं कु गया च्वं बले ठेकेदारयात पिने च्वने हे मजिइक याना बिल । अयनं व अन हे तिनि । वैत मिश्रिया अबस्था स्व स्वं थःत हे जूगुला धैथें महसूस जुल । ख्वबि तिकि नंकल । थःम्हेस्यां तु हुल । छु जूगु थ्व जितः धकाः व थःहे अजू चाल । व द्वाहां वनेत न्ह्याचिल । लः दायेकाः मांम्हेसित बिइत वःम्ह मिश्रि ठेकेदार खनेनं पक्क जुल । वं छकलं न्हिला ख्वाः ज्यात । वया म्हुतु पिज्वल "थौं ... ठेकेदार साहेब ! जिगु इच्छात फुक्क चु चु जुइ धुंकल ! मां म्हं मफु । ... छुयाये ..., अबस्था जि थें न्याःपिं यक्व दु । कान्छा दाइ नये मखनाः चातवाना च्वन । अले धिबा कया महः धकाः मैयाचित प्यंका व्छःगु जिगु मिखां स्वया च्वने माल । छिगु छगू भूलं जिपिं थें न्याःपिं न्या फिसलय् लाना च्वन । छि छाय् धिबा बिया मदियागु ... ? खँ न्यँ न्यं ठेकेदारया मिखाय् ख्वबि जाल । नवाये मफु सिर्फ व पक्क !

म्ह्याय्म्हेसिया सः तायाः मिखां मछूम्ह माम्हेस्यां नवाना हल– "छाय् हाला च्वनागु मैं, सु वल ?"

"अँ ... मां, ठेकेदार साहेब वःगु ।"

"दुकाये मते मैं थज्याःपिन्त । पितिना व्छ याकनं !"

"मखु मां ... अय् धाये मज्यू" नाइसे च्वंगु सलं मांम्हेसित धाल ।

"खः मिश्रि मां नं धैदिउगु खः । दुकाये मत्यः, इमिगु किपालु तकं स्वये मत्यः । तर जिं धाये जि स्वये मत्यःम्ह मखु । छंगु अबस्था व जिगु अबस्था छगू हे खः । जिं कने, जि सु । धात्थें ठेकेदार खःला ? आखिर

थ्वःगु सः

न्यनेगु व कनेगु जक खः।" ठेकेदारं थःगु खँ स्वाना यंकल। मस्यु मिश्रिया न्यने यःला मयःला ।

"थौं जि ठेकेदार खः सकसिगुं मिखाय्, तर धाँकि दुने छु दु आखिर थ्व सुनानं मस्यू । सकस्यां धाइ, जि हे खः ठेकेदार । जिगु लं बांलाः, जि तःमिया मचा । ठेक्कावाल । मखु ... ! जिगु खःगु बाखंला धाँकिया दुने सुला च्वंगु दु । खयेतला जि न्हापां निसें हे धनि परिवारे ब्वलंम्ह । जिगु रहन सहन दक्व मिलय् जू धनि परिवार नाप । सकस्यां जितः छ शोषक धाःगु बरोबर ताः । तर जि ... जि शोषक मखु शोषकया नामय् शोषित ! जि मां बौ थौं झोपडी जीबन हना च्वन, केहें लंग्री जुया च्वन तुति त्वधुयाः । किजा मन्त । थ्व फुक्क समस्या जितः ! छन्त .. छिम्त थौं वाथावाथा कना च्वंगु जि मखंगु मखु, खं । खनां छुयाये ... ! बिवस ... ! अऊऊ नं छं जिगु खँ थुउगु खै मखुनि ।"

हुं ठेकेदार साहेब" मिश्रिया सः !

"जितः जिमि अबुं थौं थें चा ल्ह्ययाः ब्वलंकल, आखः ब्वंकल । आखः ब्वंवंसां कतपिसं हेपय् याये मफयेमा धकाः बांबांलाःगु वसः तिका ब्छइ । थः पिनि भ्यात कें नःसां जितः साः साः भिंभि नकी । जि उबले छुं मचाः । छन्हु जिमि बाःनं दः धाल– "बाउ छ थौं निसें इभिथाय् हुँ न्हि" धकाः मेम्ह छम्ह मनू क्यनाः धाल । जि जिमि बाःया खं मथू, थुइगु नं गनं, जि मचा हे तिनि । थुइगु धैगु छुं मदु । नु बाउ नु ! छन्त झंगःचा बिइ, व बिइ थ्व बिइ धकाः ह्यंकाः यंकल । झंगःचा बी, व बिइ थ्व बिइ धकाः ह्यंकू लिसे जि लय् लय्ताया वना । धात्थें जितः न्ह्यवःसा, छु छु बिल । जि थःगु छेँय् वने हे मयल । अनति सुबिस्ता जितः छेँय्

मदु। जि तःधिकः जुल। जि थः मां बौ म्हमसिल। थः मां बौ हे साहु साहुनी जुल। छन्हु साहुं साहुनी दयेकं मेम्ह ब्याहा यात। अय्‌नं साहुनी चुइँक्क तकं नमवाः। जि छु हे खँ थुइके मफुत। दच्छि लिपा लिपा-याम्ह पाखें मचा दत। साहु साहुनी मचा बुइवं तसकं लय् लय्‌ताल। व मचा दसां निसें दः काय् हे मखुला धैथें यात। अय्‌नं जि वाः मचाः। छन्हु गबलेसं ब्वः मबीम्ह साहुं नुगलय् स्याक्क ब्वःबिल। बौ नं ब्वः मब्यूसा सुनां ब्वः बी धैगु मत्ती तया च्वना। अय्‌नं नुगलय् च्वास्स मिने धुंकूगु धुंकल तुं। छन्हु छेलीसं च्वन च्वना बले छम्ह पर्वांगि थें च्वंम्ह मनू वया कथं जितः चुप्पा नयाः बिस्यूं वन। जि ला पक्क। थःगु लँनय् स्वया, व पर्वांगियागु हाकुगु दाग किना च्वंगु। जि वैत स्व स्वं हे तापाना वन। जितः व पर्वांगियात हानं नापलाये मं दत। जि व वंगु लँ पाखे वना। जि वं लिसे व ऊं ताता पाना वन। बल्ल बल्लं लिलाकाः जि वैत ज्वना। वं छकः जितः नयेथें यानाः स्वल। जि ननिवाये मफु। वैगु छम्हं त्वालां स्वया च्वना। ख्वाः हाकुसे च्वनाः न्यताः गाः गाः वं। म्ह चिति‌चिति वंगु लं अले च्याथाय् छिथाय् परका तःगु सुरुवाः। स्व स्वं नुगः काइ-इया मिन। स्व स्वं जि वैत म्हस्यू थें, गनं खना थें जुल। वैगु मिखाय् मचायेक ख्वबि लः लः धायाः न्हिला भय् बिल। वया म्हुतुं मचा-येक अस्पष्ट सः पिज्वल ... "जि ... काय् ... !"

जि काय्‌या अर्थ थुइके मफयाः जि वैके न्यना।

जिगु न्ह्यसःया लिसः वं ग्याः पहलं बिल "थौं जि काय् थये जूगु स्वये दयाः जिगु नुगः तसकं च्याः तर थः नाला काये मफुत। जन्म बीफत कर्म बिल मेपिसं, धन्य !" थुलि धयाः वं जितः कस्सिक घय्‌पुल। जि थः

थम्हं तुं अजू चाल । जि काय् वया । जिमि अबु व । थ्व छु स्वया च्वने मा:गु । जि खत्रित्रि तिकि नंका: धया– "थ्व छु ! जिमि बा: व मखुला ?"

वं लिस: बिल " ख: बाबु, छिमि अबु व ख: छन्त कर्म बिउम्ह तर जन्म बियाम्ह ... ! का ... ! छं जि नाप ला:गु धका: धायेमते, छिमि अबु व ख: । कने छन्त छकूचा खँ, न्यँ न्हि बाबु " धया: वं जित: कन–

' छ मचाबले ... छन्त ब्वलंकेत व साहुयाके धिबा त्याये कयागु । तर लिया जूबले धिबा पुले मफुत । साहुं ज्वं वल । जिया मद्दु । अले साहुया मिवा छंके लात । साहुं धिबा पुले मफुया पलेसा छ यंकेगु धाल वया काय् यायेत । धर्मपुत्र यायेत । साहुया मचा मद्दु । छुयाये छुयाये जुल । दुम्ह साहारा छम्ह नं ... ! मय: मय: स्वीकृति बिया, छिमि मां व जिं । छन्त ज्वँ ज्वं साहुं धा:गु आतलें लुमंनि 'खंजा, छं थ्व खँ स्वैतं कने दैमखु ... ! अले लुमंकि काय्या न्ह्योने गबलेसं ख्वापा: क्यने दै मखु ।' साहुया खँ न्यना: मय: मय: छय संका ! अय्नं थौं नुग: तये मफया: छन्त कना च्वना, ल्याय्म्ह जूम्ह काय्यात ! '

खँ न्यँ न्यं जि मिखां छुं मखन । हि क्वाना वल । काय् सेंठ अले बौ पत्रींग ! उफ् ... ! जि लिफ: स्वयां जिमि बौ मदये धुंकल । माला, अहं मलू ! जि मांया खं तकं न्यने मखन । थौं जि मां बौ दयेकं नक्कलि मां बौ न्ह्याज्याना च्वने मा:गु गज्या:गु जिन्दगी ! जित: थ:गु हे संसारे चाहिले मासे वल । व तख्खाक दना त:गु छेँय् जिगु लागी भिखाछेँय् परिणत जुल । छेँय् द्वाहां वने हे मयल । मय: मय: छेँय् वना । न्हापा लिपा गुलि य:गु तर आ: मय:गु कारण जि थुल ।

छन्हु जित: ठेक्का का:गु ज्याय् हुँ धाल । जि म्हा: धाये मफुत । छकू

डेरा कया बिल । बिचय् बिचय् छकः निकः साहु वयाः स्वः वैगु । दक्व जि हे स्वया च्वना ठेकेदारया रूपय् ! ठेकेदार जि जुयाः नं थःगु ल्हाती मदुगु ज्याभः जि जुया च्वना । धिबा दक्व वैगु ल्हाती ! धिबा छगः फुकेत नुगः स्याइगु ! ज्यामितय्त धिबा बिइगुली सोसे याइगु ! थ्व फुक्क जि खं । खनां छुयाये ... जि बिवस ! सियां छुयाये हाले मज्यूगु म्ये व कने मज्यूगु बाखं जक जुया च्वन । जि सकसियां मिखाय् ठेकेदार ... अले शोषक ! न्यँ हे न्यन मिश्रि छं जिगु बाखं । तर प्वलेगु स्वैतं मखु । गये छं थःगु बाखं जितः कन अथे हे जि जिगु बाखं छन्त कना । न्हापां निसें जि कनेत कुतः याना च्वनागु खः, बल्लं थौं कने दत । मन सिचुल । छं सिहे सिल थनया बाखँत ! "

दथुइ खँ त्वाथलाः, खँ न्यना च्वंम्ह मांम्हं नवाना हल- "बाबु छ ठेकेदार मखु जुया च्वन । की की हे खः ... ! "

" छुयाये ... मां " थुलि धयाः कन्हे मवये मते जि त्वह लुइका तये धकाः मिश्रियात धयाः पिहां वन । ठेकेदारया खँ न्यनाः मिश्रि अजू चाल । अय्क खोल्चाय् स्वल, लः ख्वाँउसे च्वने धुंकल । हानं ख्वाकेत अगूचा पाखे यंकल ।

कन्हे खुनु सकलें इलय् हे मुन । सकसियां म्हुतुं पिज्वया च्वन 'थौं धिबा मब्यूसा ठेकेदारयात त्वःतेगु मखु ।' ठेकेदारया न्हाय्पनय् नं सः दुथ्यन । सः तायेवं सकसितं मुंकाः ठेकेदारं धाल- 'पासापिं की की हे खः मेपिं मखु, जि ... जि ठेकेदार मखु बरु नामं जक ठेकेदार । कीसं ज्या यायेगु दितकि साहुया नं म्हुतु दी अकें त्वःति छिमिसं ... ।' वैगु खँ न्यनाः थूसां मथूसां सकस्यां छगू जोसं नवात- 'खः खः की दितकि साहु अवश्य दी ! ' सायद मिश्रि खँ कना तये धुंकल ला मस्यू । थुलि धयाः सकस्यां ज्या मयायेगु क्वःछिनाः ज्याभःत बँय् वान्छ्त ! ○

सुभाय !

सिंधल !!